

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0016

Tudománykommunikáció a Z generációnak

Projektvezető: Dr. Törőcsik Mária PTE KTK egyetemi tanár

A munkacsoport vezetője: Dr. Szijártó Zsolt PTE BTK egyetemi docens

**Ifjúságkutatás Magyarországon különös tekintettel az
ifjúsági kultúrák, a kulturális fogyasztás és a média
jelentőségére – tanulmány**

Készítette:

Dr. Havasréti József, PTE BTK

Kiadó: Pécsi Tudományegyetem

ISBN 978-963-642-991-1

Pécs, 2013

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
2. Szemléleti minták.....	6
2.1. Devianciakutatás	6
2.2. Szubkultúra-kutatás	7
2.3. Médiakutatás-médiahasználat	9
3. Kutatások és műhelyek.....	13
4. Folyóiratok	20
5. Összefoglalás – a szemle tanulságai.....	27
Irodalomjegyzék.....	28

1. Bevezetés

Jelen tanulmány a TÁMOP-4.2.3. -12/1/KONV-2012-0016 *Tudománykommunikáció a Z-generációnak* kutatás „Fiatalok kommunikációjának megismerése” alprojektjének háttér tanulmánya. A tanulmány áttekinti a magyarországi ifjúságkutatás és ifjúságkultúra-kutatás főbb irányzatait, műhelyeit, publikációs fórumait. Elemezi az ifjúságkutatás, illetve az ifjúságkultúra-kutatás kettősségét, mely kettősség polarizálja a hazai színteret. A hazai publikációkban megragadható tendenciákat összehasonlítja a nemzetközé kutatás hagyományaival, illetve aktuális kérdésfeltevéseivel. Hangsúlyozza, hogy a Magyarországon végzett ifjúságkutatás elsősorban kvantitatív jellegű, a kvalitatív megközelítések többnyire a cultural studies és a szubkultúra-kutatás területéhez tartoznak és utal rá, hogy (hosszabb távon) szükség lenne a kvantitatív módszerek és az értelmező megközelítések, a szociológiai vizsgálódások és az antropológia megközelítések, a társadalmi-politikai megrendelést teljesítő, illetve az alapkutatások integrációjára, illetve dialógusára.

Az *ifjúságkutatás* valamint az *ifjúsági kultúra* kutatása két egymással szorosan összefonódó terület, mind a nemzetközi, mind a hazai tudományos színtereken. Elvileg az előbbi az átfogóbb fogalom, hiszen a szociodemográfiai jellemzők, az oktatás, a szocializáció, a családi helyzet, a munkavállalás, a politikai szerepvállalás, a szabadidő-eltöltés, a civil aktivitás, illetve a devianciák kérdéseire is kiterjed.¹ Az *ifjúsági kultúrák* tanulmányozása elsősorban azokra a jelenségekre irányul, amelyeket a különféle szubkulturalista és posztsubkulturalista megközelítések hangsúlyoznak: csoportképződés, szimbolikus gyakorlatok, a popzene kulturális és identitásképző jelentősége, az ifjúsági színterek, a szubkultúra kulturális repertoárja és rendszere, a fogyasztás, a stílusalkotás, valamint a különféle idekötődő identitáspolitikák.² Az ifjúságkutatás és az ifjúsági kultúrák (szubkultúrák) kutatása nem mindig különül el egymástól, illetve gyakoriak a kölcsönhatások, transzdiszciplináris mozgások is. Ennek legjellemzőbb példája a *devianciák* kérdésköre. Az ifjúságot különösen veszélyeztetett (úgymond „sebezhető”) társadalmi csoportnak tekintő ifjúságkutatás egyik legfontosabb vizsgálódási területe az ifjúkori bűnözés, emellett pedig a különféle káros szokások és dependenciák: dohányzás, drogozás, alkoholfogyasztás, játék- és

¹ Lásd ehhez: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúságszociológia*. Szeged, 2006, Belevedere Meridionale; valamint a következő dokumentum fejezeteit: Jancsák Csaba (szerk.): *Az európai fiatalok világa a 21. század elején*. Ford. Domokos Tamás; Szeged, 2011, Belevedere Meridionale; illetve a legújabb nemzeti ifjúságpolitikai jelentés témaköreit: Székely Levente (szerk.): *Magyar ifjúság 2012*. Budapest, Kutatópont.

² Vö. Williams, J. Patrick: *Subcultural Theory. Traditions and Concepts*. Cambridge (UK) – Malden (USA), 2011, Polity.

számítógépfüggés. Ugyanakkor a kutatók egy része a deviáns, vagy akként felfogott magatartás körül kiformalódó csoportokat is egyértelműen szubkulturaként elemzi, ilyen például a játékfüggés vagy a futball-huliganizmus.

Az „ifjúsági problémák” kérdése a szocializmus idején is foglalkoztatta egyrészt a politikát (belügy, ifjúságpolitika, kultúrpolitika), másrészt a társadalomkutatókat (valamint más értelmiségieket) is.³ Az ifjúság problémáihoz való viszonyulás kezdetben nagymértékben normalizáló-rendészeti jellegű volt: a nyugati ifjúsági kultúra térhódítását a rendszer egy ellenséges világnézet megjelenéseként fogta fel. A szocializmusnak a „saját”, az ifjúsággal kapcsolatos belső problémáit a kádárizmus sokáig nem-létezőnek vagy irrelevánsnak tekintette, azt hangoztatva, hogy a rendszer minden társadalmi problémára (munkavállalás, egészségügy, továbbtanulás, létbiztonság) megfelelő megoldást nyújt. „A Kádár-éra puha diktatúrája fölfedezte ugyan magának az ifjúságot, de pusztán politikai befolyásának megszilárdulását, annak fenntartóját látta benne. Miközben nem kevés, az ifjúság számára kedvező intézkedés született (munkaügyi, egészségügyi, kulturális, szociális kedvezmények), magukat a fiatalokat a rezsim nem hallgatta meg [...], kegyként osztotta a javakat, s a »gondoskodásért« cserébe elvárta a fiatalok illő betagozódását a társadalomba, a politikai rendszerbe”.⁴ Ez a megállapítás a Kádár-korszak paternalizmusát tekintve (mely az ifjúsághoz való viszonyra is természetszerűleg, illetve definíciószerűen kiterjedt) helytállóan mondható.

Ugyanakkor a kép kissé leegyszerűsítő. Az ifjúsági lázadás, az ifjúsági problémák, a nyugati életstílus térhódítása nyugtalanította a rendszer politikusait, akik próbáltak fellépni ellene.⁵ Minthogy a politikai vezetés nem volt hajlandó szembenézni azzal, hogy a „rendszer” sajátos ifjúsági problémákat is kitermelhet (mely ifjúsági probléma tömegméretekben a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján kialakuló „csöves” szubkulturában tetőződött)⁶, álláspontja az volt, hogy a „deviancia” vagy bármiféle társadalmi elégedetlenség vagy a nyugati bomlasztó hatások számlájára terhelhető, vagy a bűnözői körök (galerik, munkakerülők, feketézők stb.) káros hatására vezethető vissza.⁷ A rendszer a hetvenes évek végétől nézett szembe azzal,

³ Lásd a következő bibliográfiát: Hornyánszky Károlyné - Szabó Vilmos – Török L. Gábor (szerk.): *Válogatott bibliográfia az ifjúságról*. 1. kötet: 1972-1981. 2. kötet: 1982-1983. Budapest, 1984/1985, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete.

⁴ Nagy Ádám: Az ifjúságügy története Magyarországon. In Nagy Ádám (szerk.): *Ifjúságsegítés*. Budapest – Szeged, 2007, Belvedere Meridionale – Palócvilág – Új Mandátum, 203-208.

⁵ Ehhez lásd: Horváth Sándor: *Kádár gyermekei. Ifjúsági lázadás a hatvanas években*. Budapest, 2009, Nyitott Könyvműhely.

⁶ A korszak dokumentumai közül lásd: Nemes Péter: *Ismerkedés a csövesek világával*. Budapest, 1984, Tankönyvkiadó; újabban pedig: Csallóközi Réka: „Úgy érezte szabadon él”. Tanulmány a csöves korszakról. *Új Ifjúsági Szemle*, 2009/1, 77-96.

⁷ Lásd Horváth Sándor fent idézett munkájának adatait. Legújabbán lásd ehhez: Horváth Sándor: *Getno. A nagy*

hogy Magyarországon is jelen vannak a Nyugathoz hasonló tömeges mértékű ifjúsági problémák; ezzel a korszakban a hatalom részéről a belüleges szemléletű szakirodalom, illetve a hatalom felé elkötelezett professzionális újságírás foglalkozott, másfelől pedig a rendszerkritikus értelmiség (filmesek, szociográfusok, irodalmárok).⁸ Ugyanakkor azt is látni kell, hogy az ebben az időszakban létező „ifjúságkutatás” vagy mindenféle módszertani-irányzati tudatosságot nélkülözött, vagy a chicagói iskola devianciaközpontú felfogását követte (mely normalizáló céljainak jól megfelelt), vagy pozitivista (survey) jellegű szociológiai felméréseken alapult, vagy az irodalmi szociográfia és a publicisztika eszközeivel élt. A CCCS-féle, vagy más egyéb *cultural studies* jellegű megközelítés a kilencvenes évek derekáig hazánkban jóformán ismeretlen volt.⁹

A rendszerváltás után az ifjúsági kultúrák tanulmányozása új lendületet kapott. Ennek a következő okait említhetjük. Egyrészt a demokratikus átalakulás és a piacgazdaság megjelenése következtében új életfeltételek közé kerültek, illetve új életmódmintákkal találkozhattak a fiatalok.¹⁰ Eltűntek továbbá a nyugati kulturális hatások térhódítását megnehezítő kultúrpolitikai akadályok (ezek fokozatos leépülése egyébként már a nyolcvanas évek derekától megfigyelhető volt); másrészt megjelentek Magyarországon is az ifjúsági szubkultúra-kutatás, a *cultural studies* alapvető elméletei, fogalmai, szövegei.¹¹ Végül a magyar társadalom gyökeres átalakulása egyfelől mind több, az ifjúsággal kapcsolatos társadalmi problémát vetett fel, másrészt nálunk is (szinte egy csapásra) kialakult egy nyugati típusú, meglehetősen árnyalt és rétegzett, fogyasztói jellegű ifjúsági kultúra. Ez a mainstream ifjúsági kultúra: a nagy kereskedelmi rádiók és tévécsatornák, a népszerű zenei magazinok, az életmódmagazinok, a diszkók és a nagy popzenei fesztiválok által közvetített kultúra. E fogyasztói jellegű ifjúsági kultúra *ellenvilágaként*, illetve *kritikájaként* pedig kialakult (részben a nyolcvanas évek underground kultúrájára építkezve) a kilencvenes évek sokszínű

generáció emlékezeti helyei. *Korunk*, 2013/8, 42-48.

⁸ Utóbbihoz lásd: Kőbányai János: *A margón*. Budapest, 1986, Szépirodalmi; uő: *A beatünnep után*. Budapest, 1986, Magvető. A Kádár-korszak rendszerkritikus értelmiségének kiemelt szerepét az ifjúságkutatáson belül jól mutatja, hogy a mai *Új Ifjúsági Szemle* is részben az akkori kritikai értelmiséget tömörítő „rég” *Mozgó Világ* szellemi örökösének tekinti magát. Lásd: www.uisz.hu/kuldetes.htm

⁹ Kivételt képez például Wessely Anna recenziója: Szubkultúrák és ellenkultúra nyugaton. (D. Hebdige: *Subculture – The Meaning of Style*; Walter Hollstein: *Die Gegengesellschaft – Alternative Lebensformen*). *Világosság*, 1980/8-9, 581-583.

¹⁰ Vö. Gázsó Ferenc – Laki László: *Fiatalok az újkapitalizmusban*. Budapest, 2004, Napvilág.

¹¹ Elsőként lásd: Vörös Miklós – Nagy Zsolt (szerk.): Kritikai kultúrakutatás. *Replika* (17-18), 1995. június, 153-27. A tudománytörténeti hatás ennél rétegzettebb: a birminghami iskola (a CCCS) első nemzedékét képviselő Richard Hogarth, illetve Raymond Williams néhány munkája már a Kádár-korszakban megjelent magyarul. A *cultural studies* itthoni meggyökerezésének folyamatát áttekinti Havasréti József szemléje: A kritikai kultúrakutatás Magyarországon. *Helikon*, 2005/1-2. 149-164.

alternatív ifjúsági kultúrája is.¹² A kilencvenes évek végétől (a bevezetésünk elején írottakat újra hangsúlyozva) egyértelműen kialakul két nagy kutatási paradigma. Az egyik a zömmel kvantitatív szociológiai módszerekkel élő *ifjúságkutatás* (vagy ifjúságszociológia), a másik a kvalitatív kulturális elemzés eszközeit felhasználó *kritikai kultúrakutatás*. Jelen áttekintés egyik tanulsága éppen az, hogy a kvantitatív ifjúságszociológia meghatározza a hazai ifjúságkutatást, részben valószínűleg azért, mert a különféle társadalmi-politikai megrendelések számára hasznosíthatóbb eredményeket tud felmutatni (így erőforrásokat is könnyebben talál magának), míg a kritikai kultúrakutatás inkább egy kisebb akadémiai-kutató közösséget, illetve egy szűkebbnek mondható értelmiségi kört foglalkoztat.

¹² A lassan már történelmi perspektívába kerülő kilencvenes évek alternatív kultúrája még feldolgozatlan terület. A kezdeményezés szintjén lásd: *kilencvenesevekpecs.blogspot.hu* (Doboviczki Attila kutatásaiból).

2. Szemléleti minták

2.1. Devianciakutatás

A devianciakutatások az ifjúságkutatás legmeghatározóbb területei közé tartoznak; valószínűleg azért is, mert egyes devianciák (főleg a droghasználat és az agresszió) alaposabb megismerésének szükségessége se a politikai döntéshozók, se a laikus közvélemény, se a szakmai nyilvánosság előtt nem szorul különösebb magyarázatra. Feltételezhetően ez az oka annak is, hogy a devianciaközpontú megközelítés Magyarországon erőteljesen jelen van a jelenkori szubkultúra-kutatásokban is, noha a deviancia alapú szubkultúra-elméletek tudománytörténeti perspektívában erőteljesen az ötvenes-hatvanas évek szellemiségét képviselik.¹³ A deviancia kérdéskörén belül egyértelműen a drogfogyasztás a főszerep. A drogfogyasztás elterjedtsége, motivációi, veszélyessége, az ezzel összefüggő színterek (partik, klubok, fesztiválok stb.) vizsgálata, a drogfogyasztás életstílussá válása, ennek rítusai-gyakorlatai, a megelőzés, az elterelés és a kezelés lehetőségei számos kutatási projektben, vizsgálatban, publikációban megtestesülnek. Bizonyos esetekben ezek csak addiktológiai problémák, de nagyon gyakran összekapcsolódnak egyes zenei szubkulturális színterekkel és gyakorlatokkal, elsősorban is az elektronikus tánczenei kultúrával.¹⁴ Hasonlóan a deviancia kérdéséhez kapcsolódik az alkoholfogyasztás problémája, de látnunk kell, hogy a drogfogyasztás 2012-től mind erősebb kriminalizálása a droghasználatot sokkal egyértelműbben a deviancia, sőt az ifjúsági bűnözés hatókörébe utalja, mint ahogy ez az alkoholfogyasztás esetében megfigyelhető. A drogpánik a magyar ifjúsági kultúrát illetően a rendszerváltás óta folyamatos, míg az alkoholfogyasztást illetően ez nem jellemző. Az agresszió kérdése is meghatározó része az ifjúságkutatásnak, részben a fiatalkori agresszív magatartásra mind erősebben ráirányuló figyelem okán. Ezt a figyelmet több, a nyilvánosságban nagy visszhangot keltő, morális pánik felhangokkal kísért bűncselekmény is meghatározta: részben az iskolai erőszak, a diáktársak, illetve a tanárok elleni támadások, részben pedig különféle presztízstárgyak (mobiltelefon, zenelejátszó, drága ruhadarabok)

¹³ Lásd: Rác József: *Ifjúsági (szub)kultúrák, intézmények, devianciák*. Budapest, 1998, Scientia Humana; vö. Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.): *Ifjúságszociológia*. Budapest, 1969, KJK. A chicagói iskola deviancia-felfogása mellett az iskola alternatíváit is áttekinti két újabb szöveggyűjtemény: Bíró Judit (szerk.): *Deviációk*. Budapest, 1998, Új Mandátum; valamint Rác József (szerk.): *Devianciák. Bevezetés a deviancia szociológiájába*. Budapest, 2001, Új Mandátum. E két utóbbi kötet is elsődlegesen a fiatalok devianciaproblémáival foglalkozik.

¹⁴ Péley Bernadette: *Rítus és történet. Beavatás és a kábítószeres létezmód*. Budapest, 2002, Új Mandátum; Demetrovics Zsolt (szerk.): *A szintetikus drogok világa. Diszkódrogok, drogfogyasztók, szubkultúrák*. Budapest, 2000, Animula; Pikó Bettina (szerk.): *Ifjúság, káros szenvedélyek és egészség a modern társadalomban*. Budapest, 2005, L'Harmattan.

megszerzése érdekében végrehajtott rablások.¹⁵ Az agresszió problémájának előtérbe kerülése ugyanakkor annak is köszönhető, hogy mind a kutatók, mind a közvélemény bizonyos ifjúsági szubkultúrákat, illetve popzenei irányzatokat több-kevesebb joggal összekapcsolja az agresszív magatartással (futballultrák és más szurkolói közösségek, szkinhedek, szélsőjobboldali ifjúsági csoportok).¹⁶ Nagyon gyakran a deviancia kérdéskörén belül kerül elemzésre a graffiti problémája, illetve más street art jelenségek is.¹⁷ A kutatók előszeretettel kapcsolják a deviancia problémájához a túlzott média-, illetve internet-használatot, a játékfüggést és a tévéfüggést is.

2.2. Szubkultúra-kutatás

A szubkultúra-kutatás Magyarországon is igen hamar az ifjúságkutatás egyik meghatározó paradigmájává vált. A hazai szubkultúra-kutatások (mint egyébként gyakran nyugati megfelelőik is) egy sajátos, az átmenetiség jegyeit viselő diszciplináris mozgástérben helyezkednek el. Míg a chicagói iskola által az ötvenes években kidolgozott devianciaközpontú szubkultúra-felfogást napjainkban a nemzetközi szinten meghaladottnak tekintik, addig Magyarországon az ifjúsági kultúrák kutatása továbbra is nagymértékben a devianciákra irányul. A nemzetközi szinten a hatvanas-hetvenes években válik meghatározóvá a birminghami *Center for Contemporary Cultural Studies* (elterjedt rövidítésével: a CCCS) szubkultúrafelfogása. Az irányzat követői szerint az ifjúsági szubkultúrák a „szimbolikus ellenállás” terepei, melyek a család és az otthoni környezet által közvetített *munkásosztályi* értékek, illetve a „hivatalos”, elsősorban is az iskolarendszer által képviselt *középosztályi* elvárások konfliktusait dolgozzák fel.¹⁸ A CCCS állította a szubkultúra-kutatás centrumába a populáris zenét, valamint az ezek köré szerveződő ifjúsági

¹⁵ Az iskolai agressziót átfogóan (a társadalmi helyzet, a társas kapcsolatok, az iskolai légkör, az anómia és a tekintélytiszteltetés, az intolerancia, és a fegyelmezési eszközök kontextusában) tárgyalja a következő kötet: Aáry-Tamás Lajos – Joshua Aronson (szerk.): *Iskolai veszélyek*. Budapest, 2010, Complex.

¹⁶ Tarján Gábor: A skinhead mozgalom és a társadalom. In Gábor Kálmán (szerk.): *Társadalmi átalakulás és az ifjúság*. Szeged, 2000, Belvedere Meridionale, 182-187; Kovács Éva – Kriza Borbála – Vajda Júlia: Fialatok és jobboldali radikalizmus. In Csepeli György – Örkény Antal (szerk.): *Gyűlölet és politika*. Budapest, 2002, Kisebbségkutató Intézet – Minoritás Alapítvány, 339-363; Szabó János: *Futballhuliganizmus – lehetséges-e erőszakellenes társadalompolitika?* Budapest, 2003, PolgArt;

¹⁷ Rác Attila Endre: Graffiti: deviancia és művészet. In Pikó Bettina (szerk.): *A deviáns magatartás szociológiai alapjai*. Szeged, 2002, JATEPress, 151-159. Vö. Lachmann, Richard: Graffiti – karrier és ideológia. In Bíró Judit (szerk.): *Deviációk*. Budapest, 1998, Új Mandátum, 232-252.

¹⁸ Lásd az irányzat egyik alapművét: Hall, Stuart – Jefferson, Tony (Eds.) [1974]: *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*. London, 1993, Routledge; valamint Cohen, Phil: Szubkulturális konfliktusok és külvárosi lakóhelyi közösségek. In Rác József (szerk.): *Devianciák*. Új Mandátum - Budapest, 2001; Clarke, John - Jefferson, Tony: A munkásosztály ifjúsági kultúrái. In Gábor Kálmán: *A középosztály szigete*. Belvedere Meridionale - Szeged, 2000. Az iskolai ellenállás kérdéséhez lásd: Paul Willis: *A skacok*. Ford. Polyák Béla. Budapest, 2001, Új Mandátum – Max Weber Alapítvány.

csoportokat (mod, rocker, skinhead, punk).¹⁹ Kutatóik megalkották a modern szubkultúra-kutatás alapkategóriáit: szimbolikus *ellenállás*, strukturális *homológia* (az ideológia, a látvány és a gyakorlat egysége), *hegemónia*, szubkulturális *stílus*, *stílusbarkácsolás* (bricolage).²⁰ E részben az irodalomtudományi és antropológiai strukturalizmusból (Barthes, Lévi-Strauss, Eco, Kristeva), részben a marxista társadalomelméletekből (Gramsci, Althusser) átemelt fogalmakat egyrészt ma is használják, másrészt sok bírálatot is kiváltottak, főleg a posztsubkulturalista törekvések képviselői részéről.²¹ A CCCS egyik igazgatója, Stuart Hall a médiakutatás és a médiaelmélet klasszikusa is.²² Érdekes látni, hogy a CCCS nagy korszaka a *hatvanas-hetvenes évek*, az irányzat meghatározó kutatói a nyolcvanas években többnyire hallgatnak.²³ Ekkor mennek végbe az ifjúsági kultúrában azok az átrendeződések (a posztpunk zene, a new wave előtérbe kerülése, az osztály-hovatartozás jelentőségének csökkenése, az ifjúsági kultúra mind erőteljesebb pluralizálódása, a mediatisálódás felerősödése, a techno megjelenése) melyek következtében a CCCS szubkultúrafelfogása sok tekintetben meghaladottá vált. A poszt-szubkultúrakutatás a kilencvenes évek elejétől részben a posztmodern kultúraelméletek előretörése, az elektronikus tánczene és a partikultúra globális térhódítása, valamint az osztályközpontú elméletekből való kiábrándulás eredményeként jött létre. A poszt-szubkulturalizmus elsősorban a médiafogyasztásra, de általában is a fogyasztásra, a stílusközösségekre, az életstílusra, valamint a szubkulturális tőke képzésére helyezte a hangsúlyt. Az irányzat egyik alapműve, Sarah Thornton *Clubcultures* című könyve a hazai ifjúságikultúra-kutatás legújabb generációjára is erősen hatott.²⁴ A CCCS kutatói által meghatározott szubkultúra-felfogástól történő elfordulás egyik jele a már magának a „szubkultúra” szónak a használatától való idegenkedés is. A posztsubkulturalizmus képviselői olyan fogalmakat ajánlanak a szubkultúra kifejezés leváltására, mint a színtér, a törzs, a stílusközösség, a rajongói közösség.²⁵

¹⁹ Néhány példa: Hebdige, Dick: *Subculture – The Meaning of Style* (1979); Willis, Paul: *Profan Culture* (1978). Vö. Williams, J. Parcick: *Subcultural Theory. Traditions and Concepts*. Cambridge (UK) – Malden (USA), 2011, Polity, 65-86.

²⁰ Vö. Williams: *Subcultural Theory*, 65-86.

²¹ Ehhez lásd: Kacsuk Zoltán: Szubkultúrák, poszt-szubkultúrák és neo-törzsek. *Replika* (53), 2005. december, 91-110; valamint: David Muggleton: A poszt-szubkulturalista. *Replika* (53), 2005. december, 111-126.

²² Alapvető módszertani írása: Hall, Stuart: A kritikai kultúrakutatás két paradigmája. *Helikon*, 2005/1-2. 26-45. Itt megjegyezhetjük, hogy a Hall által megjelölt két paradigma – a szemiotikai-strukturális, illetve a közösségi – közül a hazai kutatásokban a közösségi az elterjedtebb.

²³ Williams: *Subcultural Theory*, 29. skk. Egyik kivétel a változásokra, a posztmodernizációra és a klubkultúra felbuklására hajlékonyabban reagáló Hebdige *Hiding in The Light* című 1988-as könyve.

²⁴ Thornton, Sarah: *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. London, 1996, Wesleyan University Press.

²⁵ Vö. Williams: *Subcultural Theory*, 34. skk.

A hazai tudományos színtér a szubkultúra-kutatások szempontjából úgy jellemezhető, hogy a kutatók egy része az elméleti törekvésekről nem vesz tudomást, mások kitartanak a CCCS koncepcióinál, megint mások eklektikus fogalmi készletet alkotnak a fent ismertetett megközelítések alapján, végül egy markáns szemlélettel jelentkező új kutatói nemzedék: Bátorfy Attila, Kacsuk Zoltán, Tófalvy Tamás, Patakfalvi-Czirják Ágnes, Guld Ádám és mások írásai már egyértelműen a posztsubkulturalizmus szempontjait érvényesítik.

2.3. Médiakutatás-médiahasználat

A (hazai) fiatalok kultúrájának kutatásában a média használatára és szerepére irányuló vizsgálódások meglehetősen speciális keretek, illetve szűk korlátok között mozognak. A média jelentősége rendkívül összetett a fiatalok kultúrájában, hiszen e kultúrát, illetve e szubkultúrákat intenzív médiahasználat jellemzi.²⁶ A 2012-es nemzeti ifjúságkutatási jelentés szerint az internet-használat, a számítógépezés, valamint a tévénézés a fiatalok szabadidős tevékenységének két legnépszerűbb formája; más kérdés, hogy egy nagymintás survey felmérés nem ad választ arra a kérdésre, hogy pontosan milyen tevékenységek értendők az „internetezés”, illetve a „számítógépezés” kifejezések alatt. A médiafogyasztás egy vetülete a mainstream tömegmédiá fogyasztása is (zene, televízió, rádió, mozi, internetes portálok).²⁷ Itt érdemes megemlíteni, hogy a mainstream média az ifjúsági szubkultúrák kontextusában való megítélése ellentmondásos. A tömegmédiá közvetíti a leghatékonyabban és többnyire legolcsóbban a fiatalok által fogyasztott médiatermékeket (elsősorban a zenét, de emellett a sorozatokat, filmeket, televíziós show-műsorokat is). Ehhez két megjegyzés kívánkozik. Az egyik, hogy az ingyenes letöltések korszakában a nagy tévécsatornák, illetve rádióállomások zeneközvetítő szerepe csökkent (ennek tünete például, hogy a zenetévék gyakorlatilag valóságshow-csatornákká alakultak át). A másik, hogy hazai viszonylatban a zenefogyasztás a fiatalok szabadidő-eltöltésében a negyedik helyre került, az internetezés-számítógépezés, a

²⁶ Ennek tünete, hogy a jellemzően használt technikai-mediális eszközök neve a generációs elnevezésekben is megjelenik; lásd: tévé-nemzedék, diszkó-nemzedék, MTV-nemzedék, net-nemzedék, Nintendo-nemzedék, MySpace-nemzedék, iPod-nemzedék stb. Vö. McGrindle, Marc, - Wolfinger, Emily: Az XYZ ábécéje. A nemzedékek meghatározása. *Korunk*, 2010/11, 13-18, 18.

²⁷ Barta Erzsébet – Szijártó Imre: Iskoláskorú fiatalok médiabefogadási szokásai. *Új Pedagógiai Szemle*, 2000/9, 89-97, Fűrész Gábor: *Az új generáció és az új média*. Kézirat (kutatási jelentés), 2001. Zeleznay Anna: A „trend nemzedéke” és a televízió. *Jel-Kép*, 2000/3, 37-45; Z. Karvalics László: A netnemzedék vizsgálatának szemléleti alapjai. *Új Pedagógiai Szemle*, 2001/7-8, 46-51; Fülöpné Erdő Mária: *Médiahasználat és olvasóvá nevelés*. Budapest, 2002, Corvinus; Horkai Anita: Screenagerek. Kvalitatív kutatás középiskolások körében. *Educatio*, 2002/1, 153-158; Gábor Kálmán – Kabai Imre – Matiscsák Attila: *Információs társadalom és az ifjúság*. Szeged, 2003, Belvedere Meridionale; Matiscsák Attila: *A digitális szakadék két partján*. Kultúra és Közösség, 2004/1, 99-104; Wild Judit: Hogyan mondjam el neked? Az e-mail és a mobiltelefon használatának különbségei a fiatalok körében. *Médiakutató*, 2004/5, 23-36; Dombi Gábor – Faragó Judit: Korhatártalanul. Új generációk az interneten. *Információs Társadalom*, 2006/2, 23-37; Ságvári Bence: Az IT-generáció. *Új Ifjúsági Szemle*, 2008/4, 47-56.

tévészés, valamint a barátokkal való „lógás” mögé.²⁸ Ehhez viszont megintcsak hozzáfűzhetjük, hogy a nethasználat vagy a barátokkal való együttlét ugyancsak összekapcsolódik a zenefogyasztással, tehát ez a hátracsúszás relatívnak tekinthető.

A mainstream média fogyasztása általánosnak mondható, ugyanakkor egyes szubkulturális színtereken a mainstream médiával szembeni *elutasító viszony* is megfigyelhető, vagy azért, mert e médiát a (bármiféle, gazdasági vagy politikai) hatalom meghosszabbításának tekintik, vagy azért, mert úgy vélik, hogy a mainstream média kisajátítja és felhígítja, kommercializálja a hiteles szubkulturális tartalmakat. Ezért a kilencvenes évekig, az internet megjelenéséig a mainstream média és az underground (szubkulturális) média megkülönböztetése általánosnak volt mondható. Az internet, különösen a Web2 térhódításával megjelentek azok az álláspontok és viták, melyek szerint az overground/underground megkülönböztetés feleslegesé vált, hiszen a hálózati hozzáféréseken keresztül minden egyén és minden közösség kialakíthatja a számára legmegfelelőbb, akár kommersz, akár exkluzív tartalmakat.²⁹ Egyes álláspontok szerint a kutatók eltúlozzák a könnyen hozzáférhető szoftverek, valamint a Web2 segítségével előállított-megosztott saját tartalmak előállításának jelentőségét, ugyanakkor ez a tendencia kétségtelenül létezik és mind népszerűbb, lásd például Farkas Gábor írását – *A low budget mint forma. „Straight to YouTube”-videóklippek* –, vagy Glózer Ritának a jelen kutatási projekt számára készített tanulmányát a „Pempi-jelenség”-ről.³⁰

A klasszikus szubkultúra-kutatásban (néha csak látens módon) jelenlévő médiaellenesség a ma meghatározó posztsubkulturalista elméletekben csökkent, mert a posztsubkulturalizmus felfogása szerint a mai szubkultúrák eleve a *média közegén belül* jönnek létre. A kortárs hazai ifjúságkultúra-kutatásban a médiahasználatot illetően elsősorban a hálózati információtovábbítás előnyei, a hozzáférés és a szabályozás problémái, valamint a média (televízió, zene, internet, reklámok) hatásai kerülnek előtérbe.³¹ Mindezekben belül talán a két

²⁸ Lásd: Székely Levente (szerk.): *Magyar ifjúság 2012*. Budapest, Kutatópont Intézet, 21.

²⁹ Lásd: Tófalvy Tamás: *Underground és közösségi média*. In Guld Ádám – Havasréti József (szerk.): *Zenei szubkultúrák médiareprezentációja*. Budapest – Pécs, 2012, Gondolat – PTE – ZEN, 40-49.

³⁰ Farkas Gábor: *A low budget mint forma. „Straight to YouTube”- videóklippek*. In Guld Ádám – Havasréti József (szerk.): *Zenei szubkultúrák médiareprezentációja*. Budapest – Pécs, 2012, Gondolat – PTE – ZEN; Glózer Rita: *A Pempi-jelenség*. Kézirat, Pécs, 2013.

³¹ Csikós Beáta: *Reklámhatás vizsgálata a 14-19 éves korosztály körében*. In *Acta inter urbes*. Szombathely, 2000, BDTF, 309-324. Münnich Iván: *Ártalmas videójátékok*. *Fordulópont*, 2000/1, 56-62. Velkey László: *A televízió- és videóműsorok mint gyermekeink egészségét veszélyeztető tényezők*. *Mentálhigiénié és Pszichoszomatika*, 2000/1-2, 41-50, Gabos Erika (szerk.): *A média hatása a gyerekekre és a fiatalokra 2*. Dobogókő, 2001, Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat; Török Balázs: *A diákok számítógéphasználati szokásai*. *Új Pedagógiai Szemle* (51), 2001/7-8, 105-112; Pávai Ilona (szerk.): *A tévé előtt védtelenül? A média hatása a gyerekekre*. Budapest, 2007, Pont.

legnagyobb vitákat kiváltó tényező a médiafüggés³² és – különösen – a médiaerőszak.³³ A médiaerőszak problémája ezért is központi jelentőségű, mert a médiahatások köréből egyértelműen ez foglalkoztatja legintenzívebben a sajtót, a szülőket, az oktatást, a kutatókat – mind a szakmai nyilvánosságot, mind a laikus közvéleményt. „A gyerekek és a média kapcsolatáról folytatott nyilvános viták döntő többségében az érdeklődés vagy aggodalom minden más háttérbe szorító hevülettel és megszállottsággal foglalkoznak az erőszakkal. A média által nyújtott élmények mérhetetlen választékából mintha ez a jelenség magába sűrítene mindent, amit a médiának a gyerekek életében elfoglalt helyéről tudnunk kell”.³⁴ A médiaerőszakkal kapcsolatos hazai vizsgálódásokat illetően érdemes kiemelni a kutatások interdiszciplináris karakterét, a kérdéskör a médiatudomány, a jog, az etológia, a pszichológia, a pedagógia, a szociológia képviselőit egyaránt foglalkoztatja. A Stachó László és Molnár Bálint által szerkesztett tanulmánykötet a neurobiológia, a magatartáskutatás, a szociológia szempontjai alapján elemzi a médiaerőszak kérdéseit.³⁵ A médiafogyasztás feltételezett káros hatásainak ellensúlyozását szolgálják a fiatalok megfelelő „médiajártasságát” vagy „médiapolgárságát” kialakítani, illetve biztosítani kívánó koncepciók, valamint tantervek, oktatási anyagok.³⁶

Ugyanakkor az egyes médiahasználati gyakorlatok antropológiai-etnográfiai részletességű, alaposan kontextualizált kvalitatív elemzéseiről ritkán mondhatók. Nálunk elképzelhetetlen, vagy még várni magára egy olyan fenomenológiai elemzés, melyet például Rainer Schönhammer készített a sétálómagnóról.³⁷ Egyrészt azért, mert az efféle mikroelemzéseket nehezebb beilleszteni a kutatások intézményi és pénzügyi kereteit biztosító gyakorlatiasabb,

³² Török Imre András és mások: Az SMS-használat addiktív és funkcionális viselkedéses eleminek azonosítása a serdülő korszakban. *Psychiatria Hungarica*, 2002/6, 585-598; Dencsö Blanka: Út a függőséghez. Mi vezet a gyerekek számítógépes függéséhez? Gabos Erika (szerk.): *A média hatása a gyerekekre és a fiatalokra 3.* Budapest, 2005, Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat; 275-281.

³³ A médiaerőszak tanulmányozásának egyik úttörője a magyar származású George Gerbner; lásd G. Gerbner: *A média rejtett üzenete*. Ford. Nagy Zsolt. Budapest, 2000, Osiris (különösen: 195-228). A hazai vizsgálódások köréből lásd: Császi Lajos: Médiaerőszak. Egy vizsgálat, és ami mögötte van. *Belügyi Szemle*, 2000/7-8, 46-56; Vetró Ágnes: Agresszió a képernyőn, a média agresszivitása. In Hárdi István (szerk.): *Az agresszió világa*. Budapest, 2000, Medicina, 315-342; Mityók F. Viktor – Séra László: Videó- és számítógépes játékok, televízió nézés és agresszivitás. *Alkalmazott Pszichológia*, 2001/2, 27-36. Lásd még Szabó János átfogó monográfiáját, mely egyébként elsősorban a terrorizmus médiareprezentációjára koncentrálna: Szabó János: *Média és erőszak*. Budapest, 2009, Zrínyi.

³⁴ Buckingham, David: *A gyermekkor halála után. Fel nőni az elektronikus média világában*. Ford. Kálmán Balázs. Budapest, 2002, Helikon, 195.

³⁵ Vö. Haller József: A médiaerőszak a neurobiológus szemével; Tóth Péter István: A médiaerőszak az evolúciós viselkedéstudományok szemüvegén keresztül; Császi Lajos: A médiaerőszak mint társadalmi erőszak szimbolikus helyettesítője. In Stachó László – Molnár Bálint (szerk.): *A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták*. Budapest, 2009, Századvég; sorrendben: 35-48; 49-72; 101-123.

³⁶ Lásd Macedo, Donlad – Steinberg, R. Shirley (szerk.): *Médiajártasság*. Budapest, 2011, Gondolat. A médiapolgárság fogalmához lásd Császi Lajos: *Tévéerőszak és morális pánik*. Budapest, 2003, Új Mandátum, 36. skk.

³⁷ Rainer Schönhammer: *Der Walkman. Eine phänomenologische Untersuchung*. München, 1998, Kircheim V.

gyorsan hasznosítható eredményeket célzó projektekbe, másrészt, mert kívül esnek az ifjúságikultúra-kutatásoknak az életmódra, a devianciákra, a beilleszkedési nehézségekre koncentráló szokásos megközelítésein.

3. Kutatások és műhelyek

A fontosabb kutatások alábbi összefoglalása nem teljes körű. Praktikusan a hazai ifjúságkutatásokat két – egymástól persze nem független – csoportra oszthatjuk. Az egyik csoportot a kormányzati, ifjúságpolitikai, illetve üzleti megrendelésre készült kutatások alkotják, ezek a dolog természetének megfelelően elsősorban nagymintás, kérdőíves technikán alapuló, a kapott adatok számszerűsítésén alapuló felmérések. E kutatások nyilvánosságra hozott adataiból számos fontos következtetés levonható a fiatalok helyzetéről, életmódjáról, a körükben megfigyelhető különféle tendenciákról, továbbá a különféle kvalitatív vagy interpretatív megközelítések háttéranyagát is alkotják. A második csoportba azok a kutatások sorolhatók, melyek céljuk szerint kifejezetten tudományos eredmények létrehozására irányulnak. E két csoport elhatárolása nem feltétlenül jelent értékelést is, hiszen a megrendelésre készült kutatásoknak is eleget kell tenniük a legszigorúbb módszertani követelményeknek, ugyanakkor nem szeretném elhallgatni azt az előfeltevésemet, hogy az ifjúságpolitikai megrendelésre készült nagymintás kutatások pragmatizmusa, céltudatossága, valamint kulturálisan nem eléggé árnyalt megközelítésmódja az így kapott eredményeket, illetve az ifjúságról és annak médiahasználatáról alkotott képünket kissé leegyszerűsíti. Az alábbiak azt a célt szolgálják, hogy a fontosabb megközelítések, projektek és egyetemi-intézeti műhelyek áttekintésének segítségével felrajzolják a hazai ifjúságkutatás térképét, fogalmi-szemléleti mozgásterét.

Nagymintás nemzeti ifjúságkutatási projektek

(Ifjúság 2000, Ifjúság 2004, Ifjúság 2008, Ifjúság 2012)

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium Gyermek és Ifjúsági Osztályának különféle egységei (2001. januárjától a *Nemzeti Ifjúságkutató Intézet*, majd ennek jogutódjai) rendszeresen vezettek ifjúságkutatási projekteket, neves ifjúságszociológusok, így Gábor Kálmán, Laki László, Gázsó Ferenc irányításával, közreműködésével. A nyolcezer fős kutatás az iskolázottságtól kezdődően az anyagi helyzeten és a kultúrán keresztül a politikai nézetekig vizsgálta a 15-29 éves korosztály helyzetét Magyarországon. A kutatások eredményei egyrészt segítik a mindenkori ifjúságpolitikai döntések előkészítését, másrészt más ifjúságszociológiai vizsgálódások számára is háttéranyagot képeznek-képezhetnek. Az Ifjúság 2000, Ifjúság 2004, Ifjúság 2008, valamint előzetes-vázlatos formában az Ifjúság 2012

kutatások gyorsjelentései az interneten elérhetőek.³⁸ E kutatások, valamint a hozzájuk kapcsolódó jelentések mindig tartalmaztak egy *médiahasználattal és médiafogyasztással* kapcsolatos panelt, illetve fejezetet is, melyek a médiakutatók számára is tanulságosak – de csak a makroszinten megragadható folyamatok szempontjából. Nemrégiben e kutatási projekt intézményi háttere megváltozott: az Ifjúság 2012 kutatást Székely Levente ifjúságszociológus vezetésével egy magáncég – a Kutatópont Kft. – végzi, mely változás szakmai körökben vitákat váltott ki.³⁹ A reprezentatív vizsgálat az eddigiekben kutatásonként mintegy 30-40 millió forintból valósult meg, ezt a mindenkori kormányok következetesen biztosították, noha az eredmények számos alkalommal nem voltak összhangban politikai előfeltevéseikkel, vagy még inkább várákozásaikkal. Az Ifjúság 2012 felmérés költségeinek egy töredékét biztosította a minisztérium, a többit vállalatok adták össze.⁴⁰

Az Ifjúság 2012 kutatás az Új Ifjúsági Szemle egyik főszerkesztője, Székely Levente vezetésével valósult meg, a munkatársak Csécsi Réka, Dulka Martina, Juhász Gyula, Lakatos Dániel, Molnár Csaba Gábor, Mrázik György voltak. Az eddig közzétett előzetes jelentés módszertani része szerint 8000 15 és 29 év közötti fiatal kerestek fel egy hetven perc alatt kitölthető kérdőívvel. A felmérésről készített gyorsjelentés a szociodemográfiai jellemzők bemutatása után tíz témakörre koncentrált:

1. Családalapítás
2. Oktatási helyzetkép
3. Munkavállalás
4. Nemzetközi migráció
5. Szabadidő
6. Új média
7. Sportolási szokások
8. Szenvedélyek
9. Politikai attitűdök
10. Az ifjúság legnagyobb problémái.⁴¹

³⁸ Lásd a www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16426 weboldal megfelelő linkjeit. Az Ifjúság 2000 felmérés kutatási eredményeit tanulmányok sorában értelmezi a következő kötet: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László (szerk.): *Ifjúság 2000*. Budapest, 2002, Ifjúságkutató Intézet.

³⁹ Vö. Matalin Dóra: Magáncéghez került az állami kutatássorozat. *Népszabadság Online*, 2012. nov. 12. Nol.hu/lap/mo/20121112_maganceghez_kerult_az_allami_kutatassorozat?ref=ssso

⁴⁰ Matalin Dóra: *Magáncéghez került az állami kutatássorozat*; valamint Zotter Judit – Székely Levente: *Köszöntő*. In *Tíz kérdés az ifjúságról. Magyar ifjúság 2012*. Budapest, Kutatópont, 4. Letölthető: www.kutapont.hu

⁴¹ Székely Levente (szerk.): *Magyar ifjúság 2012*. Budapest, Kutatópont, 4-44.

Regionális kutatások

A regionális, illetve a nagyobb vidéki kutatások köréből néhány jellegzetes példát szeretnék kiemelni. A székesfehérvári *Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet* (többek között) ifjúságkutatással, iskolaszociológiával, devianciakutatással foglalkozik. Az intézet számos ifjúságkutatási felmérést valósított meg a következő településeken: Nagykanizsa (2010), Eger (2010), Szekszárd (2008), Székesfehérvár (2003, 2006), Salgótarján (2005), Kaposvár (2002), Veszprém (2001) Dunaújváros (2000), Százhalombatta (2000). Ugyancsak az Echo Survey végezett egy Közép-Dunántúl regionális kutatást is (2005).⁴² A szegedi egyetem keretén belül zajlott a *Dél-Alföldi Ifjúságkutatás: életmód, szabadidő, értékorientációk, egészségmagatartás* nevű 2007-es felmérés. A projektet Pikó Bettina, Lencsés Gyula és Piczl Márta irányította, az eredményekkel kapcsolatban több publikáció is megjelent. Az „életmód és zenei orientáció” részben a kutatók a szociodemográfiai adatok, az életmód, az egészségkárosító szerek, valamint a zenei orientáció részleteire kérdeztek rá.⁴³ A kutatás egyes eredményeit közlő tanulmány felhívja arra a figyelmet, hogy Szeged és környékén a *metált és a rap zenét hallgató fiatalok* a leghajlamosabbak a devianciára. Ennek értelmezéséhez két (elsősorban a rap közönségét jellemző attitűdök alapján általánosító) elméletet ismertet. Az első a *szociokognitív* magyarázat, mely szerint a zene a felelős a deviáns viselkedésért: az antiszociális szövegek, valamint a zene durvasága antiszociális magatartást eredményez. A második a *pszichoszociális* koncepció, a deviancia előbb létezik, és a deviánsok azt a zenét preferálják, mely megfelel a világképüknek. A kutatásról megjelent beszámolók azt mutatják, hogy a szegedi kutatók elsősorban az életmódra és a devianciára vonatkozó szociológiai elméletek segítségével vizsgálják a fiatalokat – ezzel szemben a szubkultúra-kutatás, a posztsubkulturalizmus, illetve a popular music studies szempontjai csak nyomokban jelennek meg szövegeikben.

Szapu Magda és az etnográfiai megközelítés

Szapu Magda etnográfus 2002-es monográfiája a kaposvári fiatalok körében megfigyelhető zenei alapon szerveződő szubkultúrák átfogó feldolgozására tett kísérletet.⁴⁴ A széleskörű empirikus vizsgálaton alapuló terjedelmes kötet a kaposvári ifjúsági szcéna átfogó képét nyújtja. A kötet ugyanakkor szorosán elkötelezi magát a tradicionális etnográfiai-folklorisztikai megközelítés mellett, az ifjúsági szubkultúra színtereit, gyakorlatait,

⁴² Lásd: www.echosurvey.hu

⁴³ Székely Anna: Ifjúsági kultúra, zene, életmód. In Pikó Bettina (szerk.): *A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban*. Szeged, 2005, JATEPress.

⁴⁴ Szapu Magda: *A zűrkorszak gyermekei. Mai ifjúsági csoportkultúrák*. Budapest, 2002, Századvég.

szimbolikáját ugyanúgy vizsgálja, ahogy a hagyományos néprajz teszi ezt a paraszti kultúrák esetében. Ugyanakkor a szerző által alkalmazott megközelítés módszertani szempontból nagyon összetett: a mélyinterjú, a résztvevő megfigyelés, a dokumentumelemzés mellett a szerző által megszólaltatott helyi „illetékesek” (rádiós és televíziós szerkesztők, újságírók, népművelők, klubtulajdonosok) véleményei segítik megformálni a kaposvári ifjúsági szubkultúrákról alkotott átfogó képet. A vaskos monográfiában összegzett kutatás értékei a szemlélet komplexitásában, illetve a feldolgozott adatok gazdagságában keresendők. „A korosztály számos csoportképző tényezői közül a zenét jelöltük ki vizsgálatunk központi tárgyává. Az ifjúsági csoportkultúrák az általuk választott zenei stílusirányzatok alapján elkülönülnek, önálló típusokat, csoportokat alkotnak, tehát tipologizálhatók. Az azonosító és a megkülönböztető jegyek aránya rokon vagy egymástól idegen, gyakran szembenálló csoportok létét mutatja. E jegyek egyrészt a társadalmi érintkezés formáit, másrészt a divat, a külső megjelenés, az öltözködés azonosító és megkülönböztető jegyeit jelentik dolgozatomban”.⁴⁵ A szerző a külső megjelenés, a zene, illetve a zenei színterek tagoltsága alapján a következő szubkultúrákat (az ő szavával: „csoportkultúrákat”) különíti el: (1) rockerek, metálósok, alternatívok, (2) punkok és szkinhedek, (3) rapperek, (4) diszkósok, raverek, house-osok.

Szapu Magda könyve mindeddig egyedülálló vállalkozás egy város szubkulturális térképének felrajzolására, színtereinek áttekintésére, majd alapos elemzésére – ugyanakkor fogalmi rendszere (mint ez például a zenei stílusok-szubkultúrák fenti tipológiája is mutatja) részben elavult, részben önkényes.⁴⁶ Saját kaposvári kutatásainak nyomvonalán haladva Szapu Magda 2004-ben megjelentetett egy tanulmánykötetet is, melyben részben további magyarországi városok (Tatbánya és Pápa) ifjúsági színtereit elemzik a kutatócsoportjához tartozó szerzők, másrészt két erdélyi település (Csíkszereda és Székelyudvarhely) fiatalságának szórakozási szokásait vizsgálják.⁴⁷

⁴⁵ Szapu: *A zűrkorszak gyermekei*, 43.

⁴⁶ Lásd: Havasréti József: Szubkultúra: a különbség, a káosz és a rend. (Szapu Magda: *A zűrkorszak gyermekei*). *Tabula*, 2003, 6 (2), 265-278.

⁴⁷ Szapu Magda (szerk.): *Ifjúsági „szubkultúrák” Magyarországon és Erdélyben*. Budapest, 2004, MTA PTI. Az erdélyi városok szubkulturális szerveződését tárgyalják még a következő kötet egyes tanulmányai: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos (szerk.): *Csoportok és szubkultúrák. Tanulmányok a szubkultúrákról*. Kolozsvár, 2007, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Társaság (lásd különösen Patakfalvi Czirják Ágnes, Sólyom Andrea, Ferencz Angéla, Jakab Albert Zsolt írásait).

Sziget-kutatások

Az óbudai hajógyári szigeten évtizedek óta megrendezésre kerülő fesztivál (folyamatosan változó: Eurowoodstock, Sziget, Pepsi Sziget és hasonló nevek alatt) a kezdetektől fogva a hazai ifjúsági kultúra egyik reprezentatív megjelenési terévé vált. 1997-től a rendezvény felvehette a versenyt a nagy európai popfesztiválokkal, napjainkra azonban több hasonló léptékű vetélytársa akad (BalatonSound, VOLT fesztivál stb.), melyeken ugyancsak fellépnek a nemzetközi szintér rangos előadói. A Sziget hamar felkeltette a társadalomkutatók figyelmét. Először Gábor Kálmán ifjúságszociológus kezdte vizsgálni a fesztivált, egy nagy létszámú kutatócsoport élén. A több éven keresztül tartó kutatás a fesztivált a hazai ifjúság rendszerváltás utáni átalakulásának kijelzőjeként fogta fel. Az empirikus adatok bizonyították, hogy a látogatók nagy többsége a középosztályi státusszal rendelkezők közé sorolható; ennek megfelelően Gábor Kálmán a Sziget-fesztivált a hazai „középosztályosodás” folyamatának tükröként értelmezte.⁴⁸ Ezek a kutatások pontos képet nyújtottak a közönség társadalmi összetételéről, ugyanakkor a fesztivállal mint kifejezetten kulturális jelenséggel nem foglalkoztak.⁴⁹ Ehhez hozzáfűzhetjük, hogy Gábor Kálmán nagyszabású felméréseinek eredményei jórészt borítékolhatóak voltak, hiszen a magas jegyárak, valamint a minőségi zenei kínálat eleve garantálták, hogy az értelmiségi vagy vállalkozói családi háttérrel rendelkező, középiskolai, főiskolai, egyetemi képzésben résztvevő fiatalok, illetve egy magasan képzett és jól kereső fiatal felnőtt réteg gyűjtőhelye legyen a Sziget. A pécsi bölcsészkar Kommunikációs Tanszékének hallgatói egy kutatószeminárium keretében Havasréti József vezetésével részben az ifjúsági turizmus, részben pedig a popzenei kultúra részeként vizsgálták a fesztivál működését, a terepmunka tapasztalatait a dokumentumanyag (programfüzet, fesztiválújság, plakátok, sajtóvisszhang) elemzésével kiegészítve.⁵⁰

Zenei Hálózatok

A Zenei Hálózatok Egyesület a hazai *popular music studies* kutatások egyik meghatározó centrumává vált. 2011-es bemutatkozó tanulmánykötetük (egy 2008-as konferencia anyagának további írásokkal kibővített közlése) új utakat nyitott az ifjúsági kultúra és a zenei szinterek kutatásán belül.⁵¹ A kötet vizsgálódásai zömükben eltávolodtak a szubkultúra-kutatás közösség-centrikus megközelítésmódjától, és az on-line, illetve offline populáris zenei

⁴⁸ Gábor Kálmán: *A középosztály szigete*. Szeged, 2000, Belvedere Meridionale.

⁴⁹ Lásd ehhez: Havasréti József: Gábor Kálmán: A középosztály szigete. *Tabula*, 2001, 4 (1), 96-105.

⁵⁰ Havasréti József: A Sziget Kulturális Fesztivál mint turisztikai jelenség. In Fejős Zoltán - Szijártó Zsolt: *Turizmus és kommunikáció*. Budapest-Pécs, Néprajzi Múzeum - PTE Kommunikációs Tanszék, 2000. 39-55.

E tanulmány mellett a kutatásból több kutatási jelentés, szakdolgozat, OTDK-dolgozat is született.

⁵¹ Tófalvy Tamás –Kacsuk Zoltán – Vályi Gábor (szerk.): *Zenei hálózatok*. Budapest, 2011, L'Harmattan.

színterek működését, az új popzenei és mediális mozgások esztétikai értelmezhetőségét vizsgálták. Noha a kötetben helyet kaptak a szubkultúra-kutatás hagyományosabb témái is (motoros rocker-bandák és hasonló), valamint a magyar jazz politikai megítélésével, világzenei problémákkal, kortárs experimentális zenével foglalkozó tanulmányok is; a hálózati szerveződés és általában az internet növekvő szerepének hangsúlyozásával, az új média megjelenési formáinak elemzésével már olyan kérdéscsoportok irányába fordultak egyes szerzők, melyek meghatározóak a mai fiatalság médiahasználati szokásait illetően is.

Populáris kultúra-kutatások a PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszékén

A pécsi tanszéken mintegy 1998 óta folynak ifjúsági kultúrával, szubkultúrákkal, populáris zenével foglalkozó kutatások. A *Sziget Fesztivál* kutatása már említésre került, emellett számos hallgatónk készített zenei szubkultúrákkal, illetve populáris zenével kapcsolatos elemzéseket. Somogyi Lászlónak a roma hiphoppal foglalkozó tanulmánya több helyen is megjelent, Erdei Krisztiánnak a pécsi hiphop színtérrel foglalkozó elemzése a tanszék egyik kiadványsorozatában került publikálásra.⁵² L. Varga Péter heavy metállal foglalkozó írásai folyóiratokban illetve könyvben is megjelentek.⁵³ Szigeti Eszter elemzése a goth szubkultúrához kötődő LD50 honlapról a bölcsészkar szakkollégium évkönyvében jelent meg.⁵⁴ Guld Ádám írását Madonna posztmodern identitásáról a *Médiakutató* közölte.⁵⁵ Történeti szempontból vizsgálta a hetvenes-nyolcvanas évek ifjúsági zenei szubkultúráinak és művészeti szubkultúráinak kapcsolatát egy 2003-as konferencia anyagát bemutató tanulmánykötet, valamint Havasréti József monográfiája, illetve 2009-es tanulmánykötete.⁵⁶ A pécsi tanszéken folyó munkában fordulópontot hozott egy 2011 tavaszán megrendezett konferencia, melyen a tudományegyetemek médiatanszékeit képviselő előadók, illetve a *Zenei Hálózatok Egyesület* kutatói, továbbá jogi szakemberek, antropológusok és irodalmárok

⁵² Somogyi László: „Az igazi roma hiphop”. *Etnicitás és rapzene Magyarországon*. Szerk. Beck Zoltán. Pécs, 2002, PTE BTK Romológia Tanszék; uő: Roma rap és reprezentáció. *Café Babel* (39-40), 89-101; valamint Erdei Krisztián: *A pécsi hiphop: egy stílusközösség kultúrája*. Pécs, 2009, PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék.

⁵³ Varga L. Péter: Képiség, intermedialitás, identitás a metálzenei kultúrában; valamint: A kultuszképzés alakzatai. Ideológiai konstrukciók a populáris zene kritikájában. In uő: *A metamorfózis retorikái*. Budapest, 2009, JAK – Prae, 205-238, 238-262.

⁵⁴ Szigeti Eszter: A goth szubkultúra és az LD50. In: *Annona Nova 2009*. Pécs, 2009, PTE BTK Kerényi Károly Szakkollégium, 173-190.

⁵⁵ Guld Ádám: A Madonna-jelenség és a sztárság konstitualizálódása a posztmodern médiában. *Médiakutató*, 2009/1, 17-32.

⁵⁶ Havasréti József – K. Horváth Zsolt (szerk.): *Avantgárd: underground: alternatív. Popzene, művészet és szubkulturális nyilvánosság Magyarországon*. Budapest – Pécs: Artpool – Kijárat – PTE Kommunikációs Tanszék, 2003; *Alternatív regiszterek. A kulturális ellenállás formái a magyar neovantgárdban*. Budapest, 2006, Typotex; *Széteső dichotómiák*. Budapest – Pécs, 2009, Gondolat – Artpool – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék.

tartottak előadásokat. A konferencia anyaga *Zenei szubkultúrák médiareprezentációja* címmel jelent meg, és a legújabb popzenei, illetve szubkulturális mozgásokkal foglalkozik, különös tekintettel a Web2 és a közösségi weboldalak kulturális jelentőségére.⁵⁷

⁵⁷ Havasréti József – Guld Ádám (szerk.): *Zenei szubkultúrák médiareprezentációja*. Budapest – Pécs, 2012, Gondolat – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék – ZEN.

4. Folyóiratok

A folyóiratok áttekintése során azokat a lapokat vettem figyelembe, melyek többé-kevésbé rendszeresen, és tudományos szempontból is értékelhető, illetve hasznosítható módon foglalkoznak az ifjúságkutatás, ifjúsági kultúra, szubkultúra-kutatás kérdéseivel. A hazai szakfolyóirat-kínálat az ifjúságkutatás és az ifjúsági kultúra-kutatás számos területét lefedi. Természetesen nem minden folyóirat szentel kiemelt fontosságot ennek a témának; egyes lapok szórványosan ugyan, de közölnek ifjúsági kultúrával kapcsolatos közleményeket (így a *Tabula*), mások rendszeresen adnak hírt ilyen témákról, kutatásokról (így a *Médiakutató* és a *Replika*). Az egyes lapok ugyanakkor eltérő problémakörökre helyezik a hangsúlyt: a *Médiakutató* elsősorban a médiahatásokkal és a médiahasználattal kapcsolatos kérdésekre, a *Replika* a szubkultúra-kutatás problémáira, a *Tabula* a kulturális antropológiai vetületekre. Az *Iskolakultúra* folyóirat a profiljába illő pedagógiai-oktatáseméleti közlemények mellett több, az ifjúsági szubkultúrák világával foglalkozó tanulmányt is közölt. Egyetlen, kizárólag ifjúságkutatással foglalkozó folyóiratunk az *Új Ifjúsági Szemle*. Mindezek mellett az *irodalmi-kulturális* folyóiratok is helyet adnak az ifjúsági kultúra jelenségeinek, problémáinak, azonban ezek figyelembevétele meghaladná a jelen tanulmány kereteit, illetve célkitűzéseit. Itt csupán egyetlen lapot, a mind külsejében, mind tartalmában megújult kolozsvári *Korunk* folyóiratot szeretném megemlíteni, mely több tematikus számában is foglalkozott az ifjúsági kultúra kérdéseivel.

A *Tabula* (centrum: etnográfia, kulturális antropológia) a Budapesti Néprajzi Múzeum folyóirata, mely részben a hazai néprajz megújulási törekvéseinek köszönhetően, részben pedig a szubkultúra-kutatás és az etnográfiai módszer közötti sajátos érintkezési felületeknek köszönhetően olykor közül ifjúsági kultúrával kapcsolatos közleményeket. A lap érdeklődése a téma iránt annak is köszönhető, hogy a Múzeum munkájában Fejős Zoltán főigazgatói működése alatt meglehetősen előtérbe kerültek a jelenkor-történeti, illetve a mai Magyarország mindennapi kultúrájával kapcsolatos kutatások. Egyébként a *Tabula* két elemzést közölt egyes szubkulturális színterekkel kapcsolatban (gördeszakázás, partikultúra), valamint két recenziót Gábor Kálmánnak, illetve Szapu Magdának egy-egy könyvével kapcsolatosan.

A *Médiakutató* (centrum: médiaelmélet, médiaetnográfia, cultural studies) 2000 ősze óta megjelenő médiaelméleti folyóirat, mely lapjain rendszeresen foglalkozik a fiatalok médiafogyasztásának kérdéseivel, elsősorban kulturális, illetve médiatudományi szempontból.

Főbb, az ifjúságkutatással és az ifjúsági kultúrával is kapcsolatos témakörök: médiaszabályozás, médiaoktatás, médiaerőszak, speciális médiaműfajok (teleregény, anime, DJ culture, e-mail, videójátékok). Több közlemény foglalkozik az ártalmas vagy annak tartott médiahatások problémájával, a megelőzés és a szabályozás kérdéseivel.⁵⁸ Több közlemény tárgyal médiafogyasztási szokásokat, illetve a médiabefogadással kapcsolatos gyakorlatokat.⁵⁹ Mindezek mellett számos, a fiatalok körében népszerű médiaműfaj kulturális elemzésével foglalkozó tanulmány is olvasható a folyóirat lapjain.⁶⁰

Az 1990-től megjelenő *Replika* folyóirat (centrum: szociológia, cultural studies, szubkultúra-kutatás) az ifjúsági kultúrával (alapvetően a szubkultúra-kutatás és a popular music studies irányából) a legkövetkezetesebben és legszínvonalasabban foglalkozó hazai folyóirat. Ugyanakkor hátránya, hogy – bizonyára a nemzetközi szakirodalom megismertetésének szándékával – nagyon sok fordított szöveget közöl, míg hazai kutatók saját közleményei kisebb szerepet játszanak benne. Minthogy a lap kizárólag tematikus összeállítások formájában jelenik meg, az egyes összeállítások tanulmányértékű bevezetései hazai szerzőktől származnak. A *Replika* első *cultural studies* összeállítása 1995-ben egyértelműen hiánypótlónak számított, a szerkesztők itt tettek javaslatot a cultural studies kifejezés magyarítására is („kritikai kultúrakutatás”). Az ifjúságkutatást ebben a számban a CCCS egyik klasszikus szerzőjének, Dick Hebdige-nek a punkokról szóló írása képviselte. Ugyancsak hiánypótlóként jellemezhető az *elektronikus tánczenei* összeállítás (a „technoszám”) egyrészt reakció volt a technokultúra gyors magyarországi térhódítására, másrészt kissé heterogénre sikeredett.⁶¹ Az összeállításhoz nem készült bevezető tanulmány – a számot a klasszikafilológus Ferencz Attila szerkesztette – és a magyar lemezlovasokkal készített

⁵⁸ Lustyik Katalin: A netpornográfia és az amerikai gyermek. *Médiakutató*, 2000. ősz; Polyák Gábor: Biztonság az interneten. *Médiakutató*, 2001. ősz; Szilády Szilvia – Baranyai Eszter: A kiskorúak védelme és a televízió. *Médiakutató*, 2002. ősz; Stachó László – Molnár Bálint: Médiaerőszak – tények és mítoszok. *Médiakutató*, 2003. tél; Bayer Judit: Internet-korlátozás a kereskedelmi szféra eszközeivel. A gyermekekre káros internet-tartalom egyes kérdései. *Médiakutató*, 2005. nyár; Hammer Ferenc: A veszély archeológiája. A számítógép és a gyerekek esete. *Médiakutató*, 2006. ősz.

⁵⁹ Bényei Judit: Az Alkonyzónától a Simpson-családig. Televíziós befogadásvizsgálat a médiaoktatás szempontjából. *Médiakutató*, 2001. nyár; Pásztor Gyöngyi: A kolozsvári BBTE magyar diákjainak médiafogyasztási szokásairól. *Médiakutató*, 2002. tél; Kálmos Borbála: Az erőszakosság relativitásának elmélete. Az anime fogadtatása Magyarországon. *Médiakutató*, 2003. tél; Wild Judit: Hogyan mondjam el neked? Az e-mail és a mobiltelefon használatának különbségei a fiatalok körében. *Médiakutató*, 2004. tél.

⁶⁰ Maksa Gyula: Ismeretterjesztés és képregény. *Médiakutató*, 2007. tavasz; Dunai Tamás: A képregény Magyarországon. *Médiakutató*, 2007. tavasz; Kupi Dániel: A magyarországi számítógépes játékokkal foglalkozó magazinok (1987-2009). *Médiakutató*, 2010. tavasz; Kiss Gábor Zoltán: A játszott képek láttatása. A videójátékok kulturális súlyáról. *Médiakutató*, 2010. tél; uő: 1001 videójáték, amit játszanunk kell? Játékorökség, megőrzés, kánonok. *Médiakutató*, 2012. ősz.

⁶¹ Ferenczi Attila (szerk.): „Technokultúra”. *Replika* (39), 2000. március, 21-91.

kerekasztal-beszélgetés mellett egyedül Fejér Baláznak a partikultúrát elemző írása képviselte a hazai tudományos színteret.⁶²

2005 nyarán jelent meg a Replika azon száma, mely leginkább a *popular music studies*, illetve az „új zenetudomány” (New Musicology) kérdéseit-problémáit mutatja be. A két nagyobb blokkból álló szám első része „Gépszerű zene” cím alatt Vályi Gábor szerkesztésével készült, és részben az elektronikus tánczene térhódításának kulturális következményeit mutatja be (David Hesmondhalgh és David Sanjek írásai), részben az amerikai hifi-örület térhódítását elemzi feminista nézőpontból (Keir Keightley írása), valamint egy tanulmány foglalkozik egy kultikus hanghordozó, az „óriás kislemez” elterjedésével (Will Straw írása).⁶³ A hazai törekvéseket ebben az összeállításban a szerkesztő Vályi Gábor bevezető tanulmánya képviseli.⁶⁴ Ez a blokk a partikultúra és a parti-zene esztétikájára és politikáira irányuló elemzéseivel még az ifjúsági kultúrához kötődik, annál is inkább, mert a parti az egyik legtipikusabb ifjúsági színtér a diszkózene megjelenése óta. A Kodaj Dániel által gondozott „Klasszikus ideológiák” összeállítással kissé távolabb kerülünk az ifjúsági kultúra kérdéseitől, ugyanakkor Robert Walser írását a heavy metál és a klasszikus zene virtuozitása közötti rokonságról mindenképpen érdemes megemlíteni.⁶⁵ Kodaj összeállítása kísérletet tesz arra, hogy különbséget tegyen egyrészt a hagyományos akadémiai *zenetudomány*, másrészt a *zeneetnográfia*, harmadrészt a *populáriszene-kutatás* (popular music studies) között. A hazai törekvéseket itt is a szerkesztő által írt bevezető tanulmány képviseli.⁶⁶ A *posztsubkulturalizmus* szám fordítások segítségével jó áttekintését nyújtja a birminghami iskola kritikáját, illetve alternatíváját jelentő elméleteknek.⁶⁷ Az összeállítás szerkesztője, Kacsuk Zoltán által írt bevezető tanulmány a hazai szubkultúra-kutatások egyik legtöbbet hivatkozott szövegévé vált.⁶⁸ A fordítások egyrészt a CCCS szubkultúra-felfogását bírálják-elemzik, másrészt előtérbe helyezik azokat a jelenségeket, melyek a techno térhódítása óta mindjobban meghatározzák az ifjúsági színtereket (a CCCS érdeklődése ugyanis a gitár-centrikus popzenére irányult), valamint kiemelnék olyan szempontokat, melyeket korábban nem tekintettek relevánsoknak: ilyen például a fogyasztáson keresztül megvalósított identitásalkotás. 2008-ban jelent meg *Extrém színterek* címmel egy az ifjúsági kultúra és a

⁶² Lásd: Fülöp Zoltán – Bóta Barnabás: A keverő is hangszer. Kerekasztal-beszélgetés magyar DJ-kkel. *Replika* (39), 2000. március, 39-60; Fejér Balázs: A parti. Antropológiai sűrű leírás. *Replika* (39), 2000. március, 61-74.

⁶³ Vályi Gábor (szerk.): „Gépszerű zene”. *Replika* (49-50), 2005. augusztus, 25-117.

⁶⁴ Vályi Gábor: A rögzített zene kritikai kutatása. Zene, technológia, hatalom. *Replika* (49-50), 2005. augusztus, 27-44.

⁶⁵ Kodaj Dániel (szerk.): „Klasszikus ideológiák”. *Replika* (49-50), 2005. augusztus, 119-254.

⁶⁶ Kodaj Dániel: Értelem szövedéke, hangok. *Replika* (49-50), 2005. augusztus, 121-140.

⁶⁷ Kacsuk Zoltán (szerk.): „Szubkultúra-kutatás?” *Replika* (53), 2005. december, 90-74.

⁶⁸ Kacsuk Zoltán: Szubkultúrák, poszt-szubkultúrák és neo-törzsek. *Replika* (53), 2005. december, 91-110.

médiakutatás kérdéseire egyaránt kapcsolódó összeállítás.⁶⁹ Ezek a szövegek azért is tanulságosak, mert reflektálnak arra a jelenségre, miszerint az ifjúsági csoportok kulturális aktivitása mindinkább az internetes közösségi oldalakra helyeződik át. Az összeállítást gondozó Tófalvy Tamás két cikkel, egy bevezető írással és egy tanulmánnyal is képviselte magát.⁷⁰

Az *Új Ifjúsági Szemle* (centrum: ifjúságpolitika, ifjúságszociológia) az ifjúságpolitika, az ifjúsági közélet, valamint az ifjúságkutatás folyóirata.⁷¹ A lap öt rovatot tartalmaz: ifjúsági közélet, ifjúság és társadalom, ifjúság és környezet, életmód-élethelyzet, kitekintés. A rovatszerkezet széles spektrumot foglal magába, pontosabban ígér az olvasónak, ennek ellenére a lap közleményeit az ifjúságpolitikai szempontok uralják. A lap 2008/1. számában jelent meg a *Magyar nemzeti ifjúságpolitikai jelentés* című dokumentum, mely átfogó képet nyújt arról, hogy melyek a kortárs ifjúságkutatás és ifjúságpolitika fontosabb területei, illetve kulcsproblémái. Ebben az összeállításban található egy *Fiatalok az információs társadalomban* című fejezet is, mely a médiafogyasztás kérdéseivel is foglalkozik.⁷² Ugyancsak 2008-ban jelent meg a folyóiratban a *Civil Ifjúsági Jelentés 2006-2007* című összeállítás.⁷³ Itt olvasható Nagy Ádám írása az ifjúságkutatás tendenciáiról és műhelyeiről. Ebből például megtudhatjuk, hogy a kutatások mintegy 80%-a kvantitatív jellegű, és mintegy 20% alapszik valamilyen kvalitatív megközelítésmódon. A cikk szerint 1995 és 2006 között 8 kutatás foglalkozott az élethelyzetek, attitűdök, értékek témakörrel, 21 kutatás az egészség, életmód, drogok témakörrel, 11 kutatás a devianciával és a hátrányos helyzet témakörrel, 10 kutatás az érték, identitás, politika, továbbtanulás témakörrel, 10 darab a pályakezdes, továbbtanulás témakörrel, 5 darab az előítéletekkel, és összesen 7 kutatás a médiafogyasztással és a szabadidővel.⁷⁴ Ezek az adatok nem a legfrissebbek, de jelzik, hogy a médiafogyasztás kutatása – a kérdéskört a nyilvánosságban övező nagy érdeklődés ellenére – nem szükségszerűen áll az ifjúságkutatás középpontjában. 2009-ben jelent meg a lapban a

⁶⁹ Tófalvy Tamás (szerk.): „Extrém színterek”. *Replika* (64-65), 2008. december, 133-246.

⁷⁰ Tófalvy Tamás: Extrém zenei műfajok és online közösségi média: a szubkulturáktól a műfaji színterekig. *Replika* (64-65), 2008. december, 135-150; uő: Myspace-bandák és címkézés-háborúk. Az online közösségi alkalmazások és a deathcore színtér esete. *Replika* (64-65), 2008. december, 217-234.

⁷¹ Részleges repertóriumát lásd: Bíró Edit: Az első huszonöt lapszám repertórium. *Új Ifjúsági Szemle*, 2009/4, 135-162.

⁷² Magyar nemzeti ifjúságpolitikai jelentés. *Új Ifjúsági Szemle*, 2008/1, 64-69.

⁷³ Fontosabb közlemények ebben: Herczog Mária: Ifjúság, bűnözés, devianciák. *Új Ifjúsági Szemle*, 2008/2-3, 97-106; Ságvári Bence: Közösség, politika, közélet. *Új Ifjúsági Szemle*, 2008/2-3, 107-114; Székely Levente: Fogyasztás, gazdasági helyzet, kultúra, média, infokommunikáció. *Új Ifjúsági Szemle*, 2008/2-3, 67-74; Kárpáti Árpád: Civil ifjúsági tevékenységek, ifjúság szakmai struktúrák. *Új Ifjúsági Szemle*, 2008/2-3, 179-182; Nagy Ádám – Székely Levente: Civil ifjúsági szervezetek. *Új Ifjúsági Szemle*, 2008/2-3, 183-293.

⁷⁴ Nagy Ádám: Ifjúságkutatás, monitoring – az ifjúságkutatás műhelyei. *Új Ifjúsági Szemle*, 2008/2-3, 160-166, 161.

Nemzeti Ifjúsági Stratégia című dokumentum, melynek 2.1.5. *Fogyasztás, gazdasági helyzet, kultúra, média, infokommunikáció* pontja tarthat számot a médiakutatók érdeklődésére.⁷⁵ Kutatásmódszertani kérdésekben nyújt segítséget Diósi Pál és Székely Levente *Szakmai szttenderdek az ifjúsági kutatásokhoz* című tanulmánya.⁷⁶ Minthogy a folyóirat sem kulturális elemzésekkel, sem történeti témákkal nem foglalkozik, kakukktojásnak mondható Csallóközi Rékának a nyolcvanas évek elején térthódító „csöves” szubkultúrával foglalkozó írása.⁷⁷ Ifjúság és médiafogyasztás témáját közelebbről vizsgálja Székely Levente *Útikalauz a digitális bennszülöttek világába* című írása.⁷⁸

Az *Iskolakultúra* (centrum: oktatásmódszertan, iskolaszociológia, oktatástörténet, oktatáspolitikai) folyóirat profiljából eredően magától értetődően foglalkozik a fiatalokra vonatkozó témákkal, ugyanakkor ezek többnyire távolabb esnek a szűkebben vett ifjúságkutatás és az ifjúsági kultúra kérdéseitől. Ettől függetlenül a folyóiratban számos, a fiatalok kultúrájával, médiahasználatával kapcsolatos tanulmány is megjelent benne. Ilyen az iskolai agresszió problémája, mely több szálon is (deviancia, sajtóvisszhang, morális pánik) kötődik az ifjúságkutatás és a médiakutatás kérdéseihez.⁷⁹ Az ifjúsági kultúra és a média kapcsolatát vizsgálja néhány kifejezetten szubkulturális kérdésekkel foglalkozó közlemény. A vizualitás felől nézve egy-egy írás a graffiti, illetve a japán képregény világáról.⁸⁰ A zenei szubkultúrák világával több írás is foglalkozik; egyrészt Matóné Szabó Csilla írása a kétezres évek egyik nagy visszhangot kiváltó ifjúsági szubkultúrájáról, az emóról.⁸¹ Mészáros György több cikkében foglalkozott a népszerű zenei ifjúsági szubkultúrák problémáival, tanulmányai érdekesen mutatják be azokat a pedagógiai elképzeléseket is, melyek alapján a fiatalok körében népszerű szubkulturális irányzatokat be lehet vonni az iskolai-tantermi munkába, az órai érdeklődés felkeltésébe.⁸²

Kreatív (fogyasztáskutatás, médiakultúra, kulturális újságírás). A reklám szakmai kérdéseivel, reklámkritikával és a reklám kulturális kontextusaival foglalkozó *Kreatív* folyóirat

⁷⁵ Nemzeti Ifjúsági Stratégia. *Új Ifjúsági Szemle*, 2009/3, 13-60.

⁷⁶ Diósi Pál – Székely Levente: Szakmai szttenderdek az ifjúsági kutatásokhoz. *Új Ifjúsági Szemle*, 2009/1, 19-57.

⁷⁷ Csallóközi Réka: „Úgy érezte szabadon él”. Tanulmány a csöves korszakról. *Új Ifjúsági Szemle*, 2009/1, 77-96.

⁷⁸ Székely Levente: *Útikalauz a digitális bennszülöttek világába*. *Új Ifjúsági Szemle*, 2010. ősz, 42-63.

⁷⁹ Marusnik Tünde: „Tanárverések”. *Iskolakultúra*, 2009/1-2, 30-43; Lőrincz Dalma: Jobbgyenes-balegyenes. Iskolai erőszakkal kapcsolatos cikkek két magyar napilapban (2008-2009). *Iskolakultúra*, 2010/4, 23-34.

⁸⁰ Pais-Horváth Szilvia: A nagyvárosok népművészei: graffitisek Szombathelyen. *Iskolakultúra*, 2009/11, 32-53; Matóné Szabó Csilla: Egy japán eredetű szubkultúra: az animék és a mangák világa. *Iskolakultúra* (a szám mellékletében), 2009/12, 3-22.

⁸¹ Matóné Szabó Csilla: Az emók: az érzékenyek szubkultúrája. *Iskolakultúra* (a szám mellékletében), 2009/1-2, 12-25.

⁸² Mészáros György: Techno-house szubkultúra és az iskolai nevelés. *Iskolakultúra*, 2003/9, 3-63; uő: Ifjúsági szubkultúrák és „szubkulturális pedagógia” egy iskolai etnográfia fényében. *Iskolakultúra*, 2011/1, 22-38.

kakuktkojásnak tűnhet a jelen áttekintésben, ugyanakkor e lap példát nyújt arra, hogy a színvonalas kulturális újságírás és kulturális kritika szempontjai alapján miként lehet írni olyan kérdésekről, melyek a fiatalok médiafogyasztását ténylegesen meghatározzák. Minthogy a lap nagy figyelmet szentel a reklám és a reklámhordozó médiumok kulturális környezetének, olyan témákról lehet olvasni benne, mint a márkák szimbolikus jelentősége, a stílusalkotás, a popzene és a média kapcsolata, a fesztiválkultúra, a partikultúra szegmensei és általában a kulturális fogyasztás. A Kreatív cikkei mintegy kiegészítik az ifjúság és média viszonyára irányuló elemzések szociológiai oldalát. További előnye a lapnak, hogy (részben épp piaci szemléletének köszönhetően) az új trendek, stílusok, műfajok médiafogyasztási szokások észlelése tekintetében a szakfolyóiratoknál jóval gyorsabban-érzékenyebben reagál a változásokra. A lap rendszeresen foglalkozik a popfesztiválok kultúrájával, ezen belül a fiatalok identitásképzésében is szerepet játszó márkák jelenlétével.⁸³ A lap több alkalommal foglalkozott a gyerekeket védő reklámszabályozás kérdéseivel is, mely az ifjúság és a média kapcsolatának egyik sokat vitatott problémája.⁸⁴ Az ifjúsági kultúra egyik alapvető színterét térképezi fel a lap „éjszakai élet” összeállítása, mely a klubok és egyéb parti-színterek, a popújságok, a technokultúra kulturális és gazdasági vonatkozásait mutatja be.⁸⁵

A *Korunk* irodalmi-kulturális folyóirat tematikus összeállításában számos olyan írást közölt, melyek az ifjúságkutatókat, illetve a médiakutatókat is érdekelhetik. A 2008-ban kiadott *Blog, napló, irodalom* összeállításban több tanulmány reagált a blog térhódítására, mint a nyilvános közlés, illetve a civil média új formájára.⁸⁶ A 2009-ben megjelent *Plázavilág* összeállítás urbanisztikai, városantropológiai, szociálpszichológiai, kultúra-szemiotikai szempontok alapján írott tanulmányok során keresztül mutatja be az ifjúságkutatókat is erősen foglalkoztató jelenséget: a nagy bevásárló központokban történő szabadidő-eltöltést, illetve magát a plázát, mint sajátos mediális, közösségi, építészeti, térhasználati jelenséget.⁸⁷ A *Net-*

⁸³ Márkák a fesztiválokon (melléklet). *Kreatív*, 2010. szeptember, 39-46; Bátorfy Attila és mások: Mít csináltak már megint? (márkák a popfesztiválokon) *Kreatív*, 2009. szeptember, 36-43; valamint Szalai-Burszán András: Exportfesztiválok. Magyar célcsoportnak rendezett fesztiválok külföldön. *Kreatív*, 2010. július-augusztus, 50-51.

⁸⁴ Babocsay Ádám – Szalai-Burszán Balázs: Szülői felügyelet. Mikor etikus a gyerekeknek szóló reklám? *Kreatív*, 2009. szeptember, 52-55; Gábor Fanni: Prospektus az iskolatáskában. Kiskapuk a gyerekeket védő szabályozásban. *Kreatív*, 2009. november, 48-51.

⁸⁵ Éjszakai élet összeállítás. *Kreatív*, 2011/2. Benne: Fejér Balázs (DJ Naga): Pavlov a stroboszkópfényben. (a techno helyzetéről). *Kreatív*, 2011/10, 8-9; Vályi Gábor: Éjszakai kontroller. *Kreatív*, 2011/10, 32-36; Forrai Krisztián: Csökkent a partiképesség. (a techno lapok helyzete). *Kreatív*, 2011/10, 38-41; Szerényi Szabolcs: Egy tragédia utóélete. (a West-Balkán ügy). 52-51.

⁸⁶ Keszeg Anna: Műfajemigráció. Blogtörténet és naplóirodalom. *Korunk*, 2008/3, 5-9; Botházi Mária: A civil média és lehetőségei. *Korunk*, 2008/3, 18-21; Gagyai Benedek: Blogirodalom. *Korunk*, 2008/3, 25-35; Bogdán Zenkő: Internetes irodalom. *Korunk*, 2008/3, 31-33.

⁸⁷ Crawford, Margaret: Világ a plázában. *Korunk*, 2009/12, 8-21; Vais, Dana: Plázakultúra. *Korunk*, 2009/12, 22-29; Gottdiener, Mark: Visszafoglalt központ. A plázák szemiotikája. *Korunk*, 2009/12, 30-38; Demetrovics Zsolt – Düll Andrea: A bevásárlóközpontok környezetpszichológiai ambivalenciái. *Korunk*, 2009/12, 39-46; Péter

nemzedék című összeállításában jelent meg a Marc McGrindle és Emily Wolfinger szerzőpárosnak a technikai-mediális eszközök generációszerző erejével foglalkozó tanulmánya.⁸⁸ A *Képregény, anime, street art* összeállítás a részben szubkulturális, részben globális karakterű mediális jelenséggel: a képregény világával, műfaji, képanyelvi, közösségformáló törekvéseivel foglalkozik. Ezen belül két írás vizsgálja a street art és a köztéri aktivizmus kérdéseit.⁸⁹ Két tanulmány a képregény amerikai, frankofón, illetve itthoni hagyományaival, valamint megújulásának lehetőségeivel foglalkozik.⁹⁰ Két tanulmány a japán vizuális kultúrát, illetve a manga globális népszerűségét elemzi.⁹¹ Végül, a médiafüggőség korábban már említett témájához visszatérve: az egyik számban a net-függés elmeorvosi vonatkozásairól olvashatunk.⁹²

László: A mallok negatív társadalmi hatásairól. *Korunk*, 2009/12, 47-53.

⁸⁸ McGrindle, Marc, - Wolfinger, Emily: Az XYZ ábécéje. A nemzedékek meghatározása. *Korunk*, 2010/11, 13-18.

⁸⁹ Szilágyi Orsolya: Mi a neved? Identitáskeresés a kolozsvári graffiti-szubkultúrában. *Korunk*, 2011/2, 3-7; Bucs Bernadett: Street art, kommunikáció és Szeged. A Magyar Kétfarkú Kutypárt tevékenységéről. *Korunk*, 2011/2, 8-21.

⁹⁰ Tóth Zoltán János: Istenek alkonya. A szuperhős-képregény változó paradigmái. *Korunk*, 2011/2, 31-38; Maksa Gyula: Közelítések, elmozdulások, lehetőségek. Magyar képregény a bande dessinée újabb tapasztalatai felől. *Korunk*, 2011/2, 24-30.

⁹¹ MacWilliams, Mark: A kortárs japán vizuális kultúra. *Korunk*, 2011/2, 40-53; Bouisou, Jean-Marie: Miért vált kulturális világtermékké a manga? *Korunk*, 2011/2, 54-63.

⁹² Boncz István: Az internetfüggőség pszichiátriája. *Korunk*, 2012/12, 12-18.

5. Összefoglalás – a szemle tanulságai

Az ifjúságszociológia, a médiaszociológia, és a cultural studies hármassága. Összegzésként egyrészt megállapíthatjuk, hogy a szempontunkból releváns ifjúságkutatást – ifjúság, ifjúsági kultúra és médiahasználat/médiafogyasztás – három tudományterület dominálja: egyrészt az ifjúságszociológia, másrészt a médiaszociológia, harmadrészt a cultural studies. Ha figyelembe is vesszük, hogy ezek a területek gyakran és szükségszerűen átfedik egymást, megállapíthatók egyes meghatározó különbségek. Az ifjúságszociológiai kutatások noha – különösen kvantitatív eszközeiknek köszönhetően – egzaktságra és értéksemlegességre törekszenek, sok szempontból ideologikusak: abból a feltételezésből indulnak ki, hogy az ifjúság „sebezhető”, az ifjúság „védelemre” szorul, a kutatások nagyon gyakran a prevenció problémájával kapcsolódnak össze. Így például a kiemelkedően jelentős médiafogyasztás, ezen belül a nethasználat elterjedtsége és intenzitása egyrészt azt sugallja, hogy a fiatalság egyrészt erőteljesen részt vesz, vagy élen jár valamiféle feltétlenül üdvözlendő technológiai jellegű modernizációs folyamatban, ugyanakkor – a médiapesszimista megközelítések fényében – az arra is utalhat, hogy ez a nemzedék különösen veszélyeztetett: elfordul a valós, offline világtól, függővé válik, továbbá ki van téve az interneten terjedő káros tartalmaknak. Az ifjúságszociológiai felmérések és a rájuk alapozott tanulmányok alapján úgy tűnik, hogy itt nem jellemzőek a kvalitatív megközelítések, az ifjúság kultúrájának belső-tartalmi vonatkozásairól keveset tudhatunk meg ezekből. A médiaszociológiai megközelítések zöme árnyalja-árnyalhatja az ifjúság médiahasználatáról alkotott képet, korrigálni tudja a médiapesszimizmustól vagy a médiaoptimizmustól áthatott elképzeléseket; felhívja a figyelmet a fiatalok által preferált médiaműfajok és használati módok sokszínűségére. A médiaszociológián belüli interpretatív megközelítések pedig arra is rávilágítanak, hogy a médiahasználat és a média által közvetített tartalmak milyen jelentésekkel ruházódnak fel, illetve milyen jelentéseket hoznak létre a szóban forgó praxisokban. A kritikai kultúrakutatás – *cultural studies* – törekszik elsősorban arra, hogy a fiatalság kultúráját valóban *kultúraként*, jelentéseket, identitásmintákat, stíluseszközöket termelő szimbolikus, illetve közösségi képződményekként értelmezze. A jelen áttekintés során egyértelművé vagy áttekinthetővé váltak az egyes megközelítésmódok közötti érintkezések, illetve választóvonalak, normatív óhajként megfogalmazódhat az a gondolat bennünk, hogy az ifjúságkutatás tartalmi és módszertani gazdagodásának útja egyrészt a fent említett három terület közötti párbeszéd, másrészt a tapasztalatok kölcsönös figyelembe vétele lehet.

Irodalomjegyzék

AÁRY-TAMÁS LAJOS-JOSHUA ARONSON (szerk.) (2010) *Iskolai veszélyek*. Budapest, Complex

BABOCSAY ÁDÁM-SZALAI-BURSZÁN BALÁZS (2009) Szülői felügyelet. Mikor etikus a gyerekeknek szóló reklám? In *Kreatív*, szeptember, 52-55.

BARTA ERZSÉBET-SZÍJÁRTÓ IMRE (2000) Iskoláskorú fiatalok médiabefogadási szokásai. In *Új Pedagógiai Szemle*, 9, 89-97.

BÁTORFY ATTILA ÉS MÁSOK (2009) Mit csináltak már megint? (márkák a popfesztiválokon) In *Kreatív*, szeptember, 36-43.

BAYER JUDIT (2005) Internet-korlátozás a kereskedelmi szféra eszközeivel. A gyermekekre káros internet-tartalom egyes kérdései. In *Médiakutató*, nyár

BÉNYEI JUDIT (2001) Az Alkonyzónától a Simpson-családig. Televíziós befogadásvizsgálat a médiaoktatás szempontjából. In *Médiakutató*, nyár

BÍRÓ EDIT (2009) Az első huszonöt lapszám repertórium. In *Új Ifjúsági Szemle*, 4, 135-162.

BÍRÓ JUDIT (szerk.) (1998) *Devianciák*. Budapest, Új Mandátum

BOGDÁN ZENKŐ (2008) Internetes irodalom. In *Korunk*, 3, 31-33.

BONCZ ISTVÁN (2012) Az internetfüggőség pszichiátriája. In *Korunk*, 12, 12-18.

BOTHÁZI MÁRIA (2008) A civil média és lehetőségei. In *Korunk*, 3, 18-21.

BOUISOU, JEAN-MARIE (2011) Miért vált kulturális világtermékké a manga? In *Korunk*, 2, 54-63.

BUCKINGHAM, DAVID (2002) *A gyermekkor halála után. Felnőni az elektronikus média világában*. Budapest, Helikon, 195.

BUCS BERNADETT (2011) Street art, kommunikáció és Szeged. A Magyar Kétfarkú Kutypárt tevékenységéről. In *Korunk*, 2, 8-21.

CLARKE, JOHN-JEFFERSON, TONY (2000) A munkásosztály ifjúsági kultúrái. In Gábor Kálmán: *A középosztály szigete*. Belvedere Meridionale - Szeged

COHEN, PHIL (2001) Szubkulturális konfliktusok és külvárosi lakóhelyi közösségek. In Rácz József (szerk.): *Devianciák*. Új Mandátum – Budapest

CRAWFORD, MARGARET (2009) Világ a plázában. In *Korunk*, 12, 8-21.

CSALLÓKÖZI RÉKA (2009) „Úgy érezte szabadon él”. Tanulmány a csöves korszakról. In *Új Ifjúsági Szemle*, 1, 77-96.

CSÁSZI LAJOS

(2000) Médiaerőszak. Egy vizsgálat, és ami mögötte van. In *Belügyi Szemle*, 7-8, 46-56.

(2003) Tévéeerőszak és morális pánik. Budapest, Új Mandátum.

(2009) A médiaerőszak mint társadalmi erőszak szimbolikus helyettesítője. In Stachó László – Molnár Bálint (szerk.): *A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták*. Budapest, Századvég, 201-123.

CSIKÓS BEÁTA (2000) Reklámhatás vizsgálata a 14-19 éves korosztály körében. In *Acta inter urbes*. Szombathely, BDTF, 309-324.

DEMETROVICS ZSOLT (2000) *A szintetikus drogok világa. Diszkódrogok, drogfogyasztók, szubkultúrák*. Budapest, Animula

DEMETROVICS ZSOLT-DÚLL ANDREA (2009) A bevásárlóközpontok környezetpszichológiai ambivalenciái. In *Korunk*, 12, 39-46.

DENCŐ BLANKA (2005) Út a függőséghez. Mi vezet a gyerekek számítógépes függéséhez? In Gabos Erika (szerk.): *A média hatása a gyerekekre és a fiatalokra 3*. Budapest, Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat; 275-281.

DIÓSI PÁL-SZÉKELY LEVENTE (2009) Szakmai szttenderdek az ifjúsági kutatásokhoz. In *Új Ifjúsági Szemle*, 1, 19-57.

DOMBI GÁBOR-FARAGÓ JUDIT (2006) Korhatártalanul. Új generációk az interneten. In *Információs Társadalom*, 2, 23-37.

DUNAI TAMÁS (2007) A képregény Magyarországon. In *Médiakutató*, tavasz

ERDEI KRISZTIÁN (2009) *A pécsi hip-hop: egy stílusközösség kultúrája*. Pécs, PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék

FARKAS GÁBOR (2012) A low budget mint forma. „Straight to YouTube”- videóklipek. In Guld Ádám – Havasréti József (szerk.): *Zenei szubkultúrák médiareprezentációja*. Budapest – Pécs, Gondolat – PTE – ZEN

FEJÉR BALÁZS

(2000) A parti. Antropológiai sűrű leírás. In *Replika* (39), március, 61-74.

(2011) Pavlov a stroboszkópfényben. (a techno helyzetéről). In *Kreatív*, 10, 8-9.

FERENCZI ATTILA (szerk.) (2000) „Technokultúra”. In *Replika* (39), március, 21-91.

FORRAI KRISZTIÁN (2011) Csökkent a partiképesség. (a techno lapok helyzete). In *Kreatív*, 10, 38-41.

FÜLÖP ZOLTÁN-BÓTA BARNABÁS (2000) A keverő is hangszer. Kerekasztal-beszélgetés magyar DJ-kkel. In *Replika* (39), március, 39-60.

FÜLÖPNÉ ERDŐ MÁRIA (2002) *Médiahasználat és olvasóvá nevelés*. Budapest, Corvinus

FŰRÉSZ GÁBOR (2001) *Az új generáció és az új média*. Kézirat (kutatási jelentés)

GÁBOR KÁLMÁN (2000) *A középosztály szigete*. Szeged, Belvedere Meridionale

GÁBOR KÁLMÁN-JANCSÁK CSABA (szerk.) (2006) *Iffúságszociológia*. Szeged, Belvedere Meridionale

GÁBOR KÁLMÁN-KABAI IMRE-MATISCSÁK ATTILA (2003) *Információs társadalom és az iffúság*. Szeged, Belvedere Meridionale

GABOS ERIKA (szerk.) (2001) *A média hatása a gyerekekre és a fiatalokra 2*. Dobogókő, Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat

GÁBOR FANNI (2009) Prospektus az iskolatáskában. Kiskapuk a gyerekeket védő szabályozásban. In *Kreatív*, november, 48-51.

GAGYI BENEDEK (2008) Blogirodalom. In *Korunk*, 3, 25-35.

GAZSÓ FERENC-LAKI LÁSZLÓ (2004) *Fiatalok az újkapitalizmusban*. Budapest, Napvilág

GERBNER, GEORGE (2000) *A média rejtett üzenete*. Budapest, Osiris (különösen: 195-228)

GLÓZER RITA (2013) *A Pempi-jelenség*. Kézirat, Pécs

GOTTDIENER, MARK (2009) Visszafoglalt központ. A plázák szemiotikája. In *Korunk*, 12, 30-38.

GULD ÁDÁM (2009) A Madonna-jelenség és a sztárság konstitualizálódása a posztmodern médiában. *Médiakutató*, 1, 17- 32.

HALL, STUART (2005) A kritikai kultúrákutató két paradigmája. In *Helikon*, 1-2. 26-45

HALL, STUART-JEFFERSON, TONY (szerk.) (1993. [1974]) *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*. London, Routledge

HALLER JÓZSEF (2009) A médiaerőszak a neurobiológus szemével. In Stachó László – Molnár Bálint (szerk.): *A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták*. Budapest, Századvég, 35-48.

HAMMER FERENC (2006) A veszély archeológiája. A számítógép és a gyerekek esete. In *Médiakutató*, ősz.

HAVASRÉTI JÓZSEF

(2000) A Sziget Kulturális Fesztivál mint turisztikai jelenség. In Fejős Zoltán - Szijártó Zsolt: *Turizmus és kommunikáció*. Budapest-Pécs, Néprajzi Múzeum - PTE Kommunikációs Tanszék, 39-55.

(2001) Gábor Kálmán: A középosztály szigete. In *Tabula*, 4 (1), 96-105.

(2003) Szubkultúra: a különbség, a káosz és a rend. (Szapu Magda: A zűrkorszak gyermekei). In *Tabula*, 6 (2), 265-278.

(2005) A kritikai kultúrákutató Magyarországon. In *Helikon*, 1-2. 149-164.

(2006) *Alternatív regiszterek. A kulturális ellenállás formái a magyar neovangárdban.* Budapest, Typotex

(2009) *Széteső dichotómiák.* Budapest – Pécs, Gondolat – Artpool – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék

HAVASRÉTI JÓZSEF-GULD ÁDÁM (szerk.) (2012) *Zenei szubkultúrák médiareprezentációja.* Budapest – Pécs, 2012, Gondolat – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék – ZEN

HAVASRÉTI JÓZSEF-K. HORVÁTH ZSOLT (szerk.) (2003) *Avangárd: underground: alternatív. Popzene, művészet és szubkulturális nyilvánosság Magyarországon.* Budapest – Pécs, Artpool – Kijárat – PTE Kommunikációs Tanszék

HERCZOG MÁRIA (2008) Ifjúság, bűnözés, devianciák. In *Új Ifjúsági Szemle*, 2-3, 97-106.

HORKAI ANITA (2002) Screenagerek. Kvalitatív kutatás középiskolások körében. In *Educatio*, 1, 153-158.

HORNYÁNSZKY KÁROLYNÉ - SZABÓ VILMOS - TÖRÖK L. GÁBOR (szerk.) (1984/1985) *Válogatott bibliográfia az ifjúságról. 1. kötet: 1972-1981. 2. kötet: 1982-1983.* Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete

HORVÁTH SÁNDOR

(2009) *Kádár gyermekei. Ifjúsági lázadás a hatvanas években.* Budapest, Nyitott Könyvműhely

(2013) Getno. A nagy generáció emlékezeti helyei. In *Korunk*, 8, 42-48.

HUSZÁR TIBOR-SÜKÖSD MIHÁLY (szerk.) (1969) *Ifjúságszociológia.* Budapest, KJK

JAKAB ALBERT ZSOLT-KESZEG VILMOS (szerk.) (2007) *Csoportok és szubkultúrák. Tanulmányok a szubkultúrákról.* Kolozsvár, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Társaság

JANCSÁK CSABA (szerk.) (2011) *Az európai fiatalok világa a 21. század elején.* Szeged, Belvedere Meridionale

KACSUK ZOLTÁN (2005) Szubkultúrák, poszt-szubkultúrák és neo-törzsek. In *Replika* (53), december, 91-110.

KÁLMOS BORBÁLA (2003) Az erőszakosság relativitásának elmélete. Az anime fogadtatása Magyarországon. In *Médiakutató*, tél

KACSUK ZOLTÁN (szerk.) (2005) „Szubkultúra-kutatás?” In *Replika* (53), december, 90-74.

KACSUK ZOLTÁN (2005) Szubkultúrák, poszt-szubkultúrák és neo-törzsek. In *Replika* (53), december, 91-110.

KÁRPÁTI ÁRPÁD (2008) Civil ifjúsági tevékenységek, ifjúság szakmai struktúrák, In *Új Ifjúsági Szemle*, 2-3, 179-182.

KESZEG ANNA (2008) Műfajemigráció. Blogtörténet és naplóirodalom. In *Korunk*, 3, 5-9.

KISS GÁBOR ZOLTÁN

(2010) A játszott képek láttatása. A videójátékok kulturális súlyáról. In *Médiakutató*, tél

(2012) 1001 videójáték, amit játszaniunk kell? Játékörökség, megőrzés, kánonok. In *Médiakutató*, ősz

KODAJ DÁNIEL (szerk.) (2005) „Klasszikus ideológiák”. In *Replika* (49-50), augusztus, 119-254.

KODAJ DÁNIEL (2005) Értelme szövedéke, hangok. In *Replika* (49-50), augusztus, 121-140.

KOVÁCS ÉVA-KRIZA BORBÁLA-VAJDA JÚLIA (2002) Fiatalok és jobboldali radikalizmus. In Csepeli György – Örkény Antal (szerk.): *Gyűlölet és politika*. Budapest, Kisebbségkutató Intézet – Minoritás Alapítvány, 339-363.

KŐBÁNYAI JÁNOS

(1986) *A margón*. Budapest, Szépirodalmi

(1986) *A beatünnep után*. Budapest, Magvető

KUPI DÁNIEL (2010) A magyarországi számítógépes játékokkal foglalkozó magazinok (1987-2009). In *Médiakutató*, tavasz

LACHMANN, RICHARD (1998) Graffiti – karrier és ideológia. In Bíró Judit (szerk.): *Deviációk*. Budapest, Új Mandátum, 232-252.

LŐRINCZ DALMA (2010) .Jobbgyenes-balegyenes. Iskolai erőszakkal kapcsolatos cikkek két magyar napilapban (2008-2009). In *Iskolakultúra*, 4, 23-34.

LUSTYIK KATALIN (2000) A netpornográfia és az amerikai gyermek. In *Médiakutató*, ősz

MacWILLIAMS, MARC (2011) A kortárs japán vizuális kultúra. In *Korunk*, 2, 40-53.

MACEDO, DONALD-STEINBERG, R. SHIRLEY (szerk.) (2011) *Médiajártasság*. Budapest, Gondolat

MAKSA GYULA

(2007) Ismeretterjesztés és képregény. In *Médiakutató*, tavasz

(2011) Közelítések, elmozdulások, lehetőségek. Magyar képregény a bande dessinée újabb tapasztalatai felől. In *Korunk*, 2, 24-30.

MARUSNIK TÜNDE (2009) „Tanárverések”. In *Iskolakultúra*, 1-2, 30-43.

MATALIN DÓRA (2012) Magáncéghez került az állami kutatássorozat. In *Népszabadság Online*, 2012. nov. 12.

Nol.hu/lap/mo/20121112_maganceghez_kerult_az_allami_kutatassorozat?ref=ssso

MATISCSÁK ATTILA (2004) A digitális szakadék két partján. In *Kultúra és Közösség*, 1, 99-104.

MATÓNÉ SZABÓ CSILLA

(2009) Egy japán eredetű szubkultúra: az animék és a mangák világa. In *Iskolakultúra* (a szám mellékletében), 12, 3-22.

(2009) Az emók: az érzékenyek szubkultúrája. In *Iskolakultúra* (a szám mellékletében), 1-2, 12-25.

McGRINDLE, MARC-WOLFINGER, EMILY (2010) Az XYZ ábécéje. A nemzedékek meghatározása. In *Korunk*, 11, 13-18, 18

MÉSZÁROS GYÖRGY

(2003) Techno-house szubkultúra és az iskolai nevelés. In *Iskolakultúra*, 9, 3-63.

(2011) Ifjúsági szubkultúrák és „szubkulturális pedagógia” egy iskolai etnográfia fényében. In *Iskolakultúra*, 1, 22-38.

MITYÓK F. VIKTOR-SÉRA LÁSZLÓ (2001) Videó- és számítógépes játékok, televízió nézés és agresszivitás. In *Alkalmazott Pszichológia*, 2, 27-36.

MUGGLETON, DAVID (2005) A poszt-szubkulturalista. In *Replika* (53), december, 111-126.

MÜNNICH IVÁN (2000) Ártalmas videójátékok. In *Fordulópont*, 1, 56-62.

NAGY ÁDÁM

(2007) Az ifjúságügy története Magyarországon. In Nagy Ádám (szerk.), *Ifjúságsegítés*. Budapest – Szeged, Belvedere Meridionale – Palócvilág – Új Mandátum, 203-208.

(2008) Ifjúságkutatás, monitoring – az ifjúságkutatás műhelyei. In *Új Ifjúsági Szemle*, 2-3, 160-166, 161.

NAGY ÁDÁM-SZÉKELY LEVENTE (2008) Civil ifjúsági szervezetek. In *Új Ifjúsági Szemle*, 2-3, 183-293.

NEMES PÉTER (1984) *Ismerkedés a csövesek világával*. Budapest, Tankönyvkiadó

PAIS-HORVÁTH SZILVIA (2009) A nagyvárosok népművészei: graffitisek Szombathelyen. In *Iskolakultúra*, 11, 32-53.

PÁSZTOR GYÖNGYI (2002) A kolozsvári BBTE magyar diákjainak médiafogyasztási szokásairól. In *Médiakutató*, tél

PÁVAI ILONA (szerk.) (2007) *A tévé előtt védtelenül? A média hatása a gyerekekre*. Budapest, Pont

PÉLEY BERNADETTE (2002) *Rítus és történet. Beavatás és a kábítószeres létezés mód*. Budapest, Új Mandátum

PÉTER LÁSZLÓ (2009) A mallok negatív társadalmi hatásairól. In *Korunk*, 12, 47-53.

PIKÓ BETTINA (szerk.) (2005) *Ifjúság, káros szenvedélyek és egészség a modern társadalomban*. Budapest, L'Harmattan

POLYÁK GÁBOR (2001) Biztonság az interneten. In *Médiakutató*, ősz

RÁCZ ATTILA ENDRE (2002) Graffiti: deviancia és művészet. In Pikó Bettina (szerk.): *A deviáns magatartás szociológiai alapjai*. Szeged, JATEPress, 151-159.

RÁCZ JÓZSEF

(1998) *Ifjúsági (szub)kultúrák, intézmények, devianciák*. Budapest, Scientia Humana

(2001) *Devianciák. Bevezetés a deviancia szociológiájába*. Budapest, Új Mandátum

SÁGVÁRI BENCE

(2008) Az IT-generáció. In *Új Ifjúsági Szemle*, 4, 47-56.

(2008) Közösség, politika, közélet. In *Új Ifjúsági Szemle*, 2-3, 107-114.

SCHÖNHAMMER, RAINER (1998) *Der Walkman. Eine phänomenologische Untersuchung*. München, Kircheim V.

SOMOGYI LÁSZLÓ

(É.n.) Roma rap és reprezentáció. *Café Babel* (39-40), 89-101.

(2002) „Az igazi roma hiphop”. *Etnicitás és rapzene Magyarországon*. Szerk. Beck Zoltán. Pécs, PTE BTK Romológia Tanszék

STACHÓ LÁSZLÓ-MOLNÁR BÁLINT (2003) Médiaerőszak – tények és mítoszok. In *Médiakutató*, tél

SZABÓ ANDREA-BAUER BÉLA-LAKI LÁSZLÓ (szerk.) (2002) *Ifjúság 2000*. Budapest, Ifjúságkutató Intézet

SZABÓ JÁNOS

(2003) *Futballhuliganizmus – lehetséges-e erőszakellenes társadalompolitika?* Budapest, PolgArt

(2009) *Média és erőszak*. Budapest, Zrínyi

SZALAI-BURSZÁN ANDRÁS (2010) Exportfesztiválok. Magyar célcsoportnak rendezett fesztiválok külföldön. In *Kreatív*, július-augusztus, 50-51.

SZAPU MAGDA (2002) *A zűrkorszak gyermekei. Mai ifjúsági csoportkultúrák*. Budapest, Századvég

SZAPU MAGDA (szerk.) (2004) *Ifjúsági „szubkultúrák” Magyarországon és Erdélyben*. Budapest, MTA PTI

SZÉKELY ANNA (2005) Ifjúsági kultúra, zene, életmód. In Pikó Bettina (szerk.): *A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban*. Szeged, JATEPress

SZÉKELY LEVENTE (szerk.) (É. n.) *Magyar ifjúság 2012*. Budapest, Kutatópont Intézet

SZÉKELY LEVENTE

(2008) Fogyasztás, gazdasági helyzet, kultúra, média, infokommunikáció. In *Új Ifjúsági Szemle*, 2-3, 67-74.

(2010) Útikalauz a digitális bennszülöttek világába. In *Új Ifjúsági Szemle*, ősz, 42-63.

SZERÉNYI SZABOLCS (2011) Egy tragédia utóélete (a West-Balkán ügy). In *Kreatív*, 10, 51-52.

SZIGETI ESZTER (2009) A goth szubkultúra és az LD50. In *Annona Nova 2009*. Pécs, PTE BTK Kerényi Károly Szakkollégium, 173-190.

SZILÁDY SZILVIA-BARANYAI ESZTER (2002) A kiskorúak védelme és a televízió. In *Médiakutató*, ősz

SZILÁGYI ORSOLYA (2011) Mi a neved? Identitáskeresés a kolozsvári graffitiszubkultúrában. In *Korunk*, 2, 3-7.

TARJÁN GÁBOR (2000) A skinhead mozgalom és a társadalom. In Gábor Kálmán (szerk.): *Társadalmi átalakulás és az ifjúság*. Szeged, Belvedere Meridionale, 182-187.

THORNTON, SARAH (1996) *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. London, Wesleyan University Press

TÓFALVY TAMÁS

(2008) Extrém zenei műfajok és online közösségi média: a szubkultúráktól a műfaji színterekig. In *Replika* (64-65), december, 135-150.

(2008) Myspace-bandák és címkézés-háborúk. Az online közösségi alkalmazások és a deathcore színtér esete. In *Replika* (64-65), december, 217-234.

(2012) Underground és közösségi média. In Guld Ádám – Havasréti József (szerk.): *Zenei szubkultúrák médiareprezentációja*. Budapest – Pécs, Gondolat – PTE – ZEN, 40-49.

TÓFALVY TAMÁS (szerk.) (2008) „Extrém szinterek”. In *Replika* (64-65), december, 133-246.

TÓFALVY TAMÁS-KACSUK ZOLTÁN-VÁLYI GÁBOR (szerk.) (2011) *Zenei hálózatok*. Budapest, L'Harmattan

TÓTH PÉTER ISTVÁN (2009) A médiaerőszak az evolúciós viselkedéstudományok szemüvegén keresztül In Stachó László – Molnár Bálint (szerk.): *A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták*. Budapest, Századvég, 49-72.

TÓTH ZOLTÁN JÁNOS (2011) Istenek alkonya. A szuperhős-képregény változó paradigmái. In *Korunk*, 2, 31-38.

TÖRÖK BALÁZS (2001) A diákok számítógéphasználati szokásai. In *Új Pedagógiai Szemle* (51), 7-8, 105-112.

TÖRÖK IMRE ANDRÁS ÉS MÁSOK (2002) Az SMS-használat addiktív és funkcionális viselkedéses eleminek azonosítása a serdülő korszakban. In *Psychiatria Hungarica*, 6, 585-598.

VAIS, DANA (2009) Plázakultúra. In *Korunk*, 12, 22-29.

VÁLYI GÁBOR (szerk.) (2005) „Gépszerű zene”. In *Replika* (49-50), augusztus, 25-117.

VÁLYI GÁBOR

(2005) A rögzített zene kritikai kutatása. Zene, technológia, hatalom. In *Replika* (49-50), augusztus, 27-44.

(2011) Éjszakai kontroller. In *Kreatív*, 10, 32-36.

VARGA L. PÉTER (2009) Képiség, intermedialitás, identitás a metálzenei kultúrában; valamint: A kultuszképzés alakzatai. Ideológiai konstrukciók a populáris zene kritikájában. In uő: *A metamorfózis retorikái*. Budapest, JAK – Prae, 205-238, 238-262.

VELKEY LÁSZLÓ (2000) A televízió- és videóműsorok mint gyermekeink egészségét veszélyeztető tényezők. In *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 1-2, 41-50.

VETRÓ ÁGNES (2000) Agresszió a képernyőn, a média agresszivitása. In Hárدي István (szerk.): *Az agresszió világa*. Budapest, Medicina, 315-342.

VÖRÖS MIKLÓS-NAGY ZSOLT (szerk.) (1995) Kritikai kultúrákutató. In *Replika* (17-18), június, 153-27.

WESSELY ANNA (1980) Szubkultúrák és ellenkultúra nyugaton. (D. Hebdige: *Subculture – The Meaning of Style*; Walter Hollstein: *Die Gegengesellschaft – Alternative Lebensformen*). In *Világosság*, 8-9, 581-583.

WILD JUDIT (2004) Hogyan mondjam el neked? Az e-mail és a mobiltelefon használatának különbségei a fiatalok körében. In *Médiakutató*, 5, 23-36.

WILLIAMS, J. PATRICK

(2011) *Subcultural Theory. Traditions and Concepts*. Cambridge (UK) – Malden (USA), Polity

(2001) *A skacok*. Budapest, Új Mandátum – Max Weber Alapítvány

Z. KARVALICS LÁSZLÓ (2001) A netnemzedék vizsgálatának szemléleti alapjai. In *Új Pedagógiai Szemle*, 7-8, 46-51.

ZELEZNAY ANNA (2000) A „trend nemzedéke” és a televízió. In *Jel-Kép*, 3, 37-45.

ZOTTER JUDIT-SZÉKELY LEVENTE (É. n.) Köszöntő. In *Tíz kérdés az ifjúságról. Magyar ifjúság 2012*. Budapest, Kutatópont, 4. Letölthető: www.kutato pont.hu